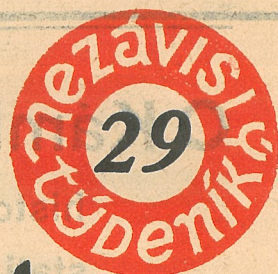

Přítomnost

ROČNÍK XIII

V PRAZE 22. ČERVENCE 1936

ZA KČ 2.—

Co se děje v Rakousku?

L. NOWOTNY

Co také zavinila změna ducha doby

Obrat v anglickém románě

ERNST VOWINCKEL

Psychologové proti Freudovi

VERUS

Usměrnění novin po válce

GEORGES WEILL

Pozemková reforma a obilní monopol V. GUTWIRTH

Omyl neomylného — Hranice kdysi a dnes — Kupte si je, nebudou...

Dotaz k ministerstvu pošt — Nemocenské pojištění

O Kamilu Kroftovi,

historikovi a diplomatu
statí

psané k jeho šedesátinám

K šedesátce nového kormidelníka naší zahraniční politiky vydali ministři přátelé, spolupracovníci a žáci obsáhlý sborník s úvodní statí presidenta *Edvarda Beneše*. Ve sborníku, který redigoval Jar. Werstadt, jest obsažen Kroftův životopis, vývoj jeho vědecké práce a dráha diplomatická.

35 Kč, váz. 50 Kč

U knihkupců

MELANTRICH

lékaři

Odborný lékař pro porodnictví a pro nemoci žen **MUDr. K. STEINBACH**
PRAHA II, Havlíčkovo náměstí 22. — Ord. 9—11, 2—4. — Telefon 270-13

KLUB PŘÍTOMNOST
sekretariát a klubovní místnost v Praze XI., budova
Všeobecného pensijního ústavu (vých. vchod), tel. 355-33

Letní přestávka — příští večer 7. října.

Podmínky členství: Členem může se stát ten, kdo bude přijat výborem na doporučení jeho dvou členů. Zápisné jednou pro vždy Kč 50, roční příspěvek činného člena Kč 80, rodinného Kč 40, akademického Kč 20 (zápisné Kč 10), zakládajícího Kč 2000 jednou pro vždy.

Hosťové mohou přicházeti do klubu na jeden nebo tři večery, jestliže je výbor pozval a člen uvedl.

Úvahy a přednášky Klubu Přítomnost:

1. č. P. N. Miljukov: Masaryk a Beneš, již II. vydání! — 2. č. Walter Tschuppik: Německo 1926—1936 a Československo. Vyšlo v nakladatelství Fr. Borový; svazek Kč 4.

OBSAH 28. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: OCCIDENTALIS: Zápas o Gdansk — ZDENĚK SMETÁČEK: Vláda na dosah ruky. — Konec jedné aféry. — K. F. WENCKEBACH a F. KERN: Padesátiletý. — V. GUTWIRTH: Eiffel v Čechách. — KAREL KUBATA: Jde zase o lůh. — Hospodařiti účelně s výnosem půjčky na obranu státu! — Takhle se nedohodneme. — Vyměněné úlohy. — Jak je to s těmi státními zaměstnanci doopravdy. — Na starý námět. — To se dělalo dobře. — „Za boha život, za národ slobodu“. — Pokus o průlom do cechu českých filmových režisérů. — Demokracie a korupce.

Přítomnost

za redakci **Ferd. Peroutka**
odpovídá

Kdo je Hitler, diktátor šedesáti milionů Němců a jak se jím stal?

Nezaujatou odpověď na tuto otázku podává vynikající německý právník a politik, autor biografie Stresemannovy a Hindenburgovy, redaktor Berliner Tageblattu

RUDOLF OLDEN

VE SVĚ KNIZE

HITLER

Velkou předností Oldenova „Hitlera“ je, že Olden čerpá všude jako přímý a zúčastněný pozorovatel z vlastní zkušenosti a že všude dává mluvit fakiům. Olden sleduje Hitlera od jeho děství v Rakousku a počátků ve Vídni až k uchopení moci a jeho vládě. — Oldenův „Hitler“ — toť pronikavá a pro všechny poučná analýsa vůdce Třetí říše a jeho knihy „Mein Kampf“, analýsa postav kolem Hitlera, historie vzniku a růstu národně socialistického hnutí v Německu, úpadku a zániku německé demokracie a výmarské republiky, a jejich příčin. — Vášně k pravdě a jasný sloh činí z Oldenovy knihy román, dílo, které je svou hodnotou v publicistice posledních let zcela ojedinělé

Knihla má 336 stran, 19 fotografií ze života Hitlerova a stojí 38 Kč, vázaná 50 Kč. U všech knihkupců. — Také na splátky

NAKLADATELSTVÍ

PRAHA II., Karlovo nám. 27
Telefon 338-86

Pokračujeme v zahájené anketě v minulém čísle.

Pan ministr zahraničních věcí dr. Kamil Krofta zúčastňuje se naší ankety tímto právě nám doručeným příspěvkem:

Sleduji se zájmem činnost klubu Přítomnost a s radostí si uvědomuji, že se již téměř deset let věnuje svědomitě drobné politické práci. Ve státi, jehož politické poměry jsou tak složité a mezinárodní poloha tak význačně exponovaná, je stále politické vzdělávání otázku zvláštní důležitosti. Soustavná a cílevědomá práce v politických vzdělávacích kroužcích zde může mnoho vykonat. Odban demokratického státu, jemuž zákony dávají širokou politickou svobodu a zaručují účast na vytváření politických osudů země, má zvláštní povinnost být vyzbrojen znalostmi

politických věcí, aby pak mohl svědomitě a odpovědně zasahovat do veřejného života a rozumnou kritikou sledovat naši politickou práci. Pro spolek, jako jest klub Přítomnost, je v tomto směru sta možností. Z nich se především nabízí možnost soustavné práce mimo Prahu. Praha není Československo, našemu venkovu je zvláště třeba, aby se mu věnovala drobná, denní pozornost. To neznamená hromadné hnutí, naopak práci v úzkém prostředí pro rozšíření politického obzoru jednotlivců. Se svého hlediska bych si přál, aby se také otázkám zahraniční politiky věnovala soustavná pozornost, aby se tak zkladní směrnice naší zahraniční politiky zpopularisovaly a soustavným studiem zahraničně politických problémů, aby se objasňovaly nejdůležitější tendence světového dění.

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. • Nevyžádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok Kč 100.—, na půl roku Kč 50.—, na čtvrt roku Kč 25.—, jednotlivá čísla Kč 2.— • Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10. I. 1924 • Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNÍ O R B I S, PRAHA XII., FOGHOVA TRÍDA Č. 62

Prítomnost

ROČNÍK XIII

V PRAZE 22. ČERVENCE 1936

ČÍSLO 29

Co se děje v Rakousku?

Na tuto otázku lze dáti — zejména po překvapení, způsobeném úmluvami mezi Hitlerem a drem Schuschniggem — nejrozmanitější odpověď podle temperamentu, světového názoru, stanoviska filosofického, historického pojetí a politického přesvědčení. Budiž dovoleno, aby na hořejší otázku odpověděl poněkud obšírněji účelivý znalec německého kmene v Rakousku, jenž ztrávil mezi těmito lidmi polovinu života.

Protokol z 11. července.

Můžeme-li dáti na ujišťování vídeňské vlády, není dokument, který opět rozvířil naléhavost otázky „co se děje v Rakousku“, smlouva, není to pakt konsultační, ale zjištění jistých skutečností. A to: Německo uznává státoprávní svrchovanost a politickou nezávislost Rakouska, Rakousko se zato zavazuje, že bude při rozhodnutích povahy vnitřně politické i mezinárodní dbáti zásady, že Rakousko je německý stát. To je podstata úmluv. Hledíme-li na věc se stanoviska zásady *do ut des, facio ut facias*, uznal Hitler toliko něco, co byl ostatně povinen uznávat a zachovávat i nač nemá zatím mocenských prostředků, aby toho nezachovával. Zato však Rakousko přijalo pozitivní závazek, pro nějž nemá nejmenšího důvodu: Má podporovati uvnitř německého nacionálního ducha — který je dnes totožný s politickým nacionálním socialismem — a navenek zahraniční politiku Třetí říše. Jinými slovy, přes vzájemná ujištění řečená a sepsaná v hluboce přesvědčivém tónu vzdalo se Rakousko skutečně dalšího kusu své svrchovanosti a nezávislosti. Toto zřeknutí je mnohem významnější a osudnější nežli ústupky, jež kdysi poskytl Itálii dr. Dollfuss nejdříve v Riccione a potom v Římě. Neboť tehdy, v r. 1933 a 1934, nebyly ještě v Evropě tak vyhraněny mocenské poměry a zahraničně politická konstelace jako v roce 1936 a podle politické situace a psychologických podmínek nemohlo býti rakouské přimknutí k Itálii tak trvalé a silné jako svazek s Německem, které od té doby neobyčejně zesílilo a stalo se mezinárodním činitelem mocenským. Ačkoliv úmluvy z 11. července 1936 jsou jen protokol nebo i jen dohodnuté oznámení, zdá se, že jsou silnější, pro Rakousko závažnější a pro osud Rakouska rozhodnější nežli protokoly římské. Neboť prakticky, jak to Němci dovedou, postarali se docela mimochodem, aby jejich důvěrníci mohli nejenom kontrolovati, jak se dodržují dohody, ale i klásti nové a nové požadavky, které budou ovšem také snadno prosazovati. A jestliže se jednou rozejdou cesty Říma a Berlína — a rozejdou se záhy, jako se opět a opět rozcházel po staletí — nebude už záviseti na vůli společného satelita obou velkých planet rozhodnutí, s kterou z obou dále poletí. Do té doby se už Německo postará vydatně o to, aby německá země Rakousko, připoutaná podpisem německého muže Schuschnigga k Německu, nevymkla se už z mocenské oblasti Třetí říše. To je skutková podstata, jež se už bohužel nedá zviklati. Můžeme míti jakékoliv mínění o mezinárodní diplomacii, jež způsobila tuto

skutkovou podstatu, ale v dohledné době nelze pomýšlet na to, že by se mohlo vyprostit z německé pospolitosti Rakousko, německá země mezi Rýnem a Litavou.

Prvá příčina: nepopulární římský pakt.

V Rakousku však není významnějších sil, jež by se mohly nebo chtěly postaviti na odpor tomuto vývoji. Nejméně jsou to mužové, kteří jako pokračovatelé, druhové a podporovatelé Dollfussovi odpovídají sobě a dějinám za osud Rakouska. Protidemokratické hnutí v Rakousku rostlo a sílelo souběžně s německým nacionálním socialismem. Heimwehr, výtvar křesťansko-sociálního monarchisty dra Seipela, vděčí za svou politickou moc štědrým penězům a morální podpoře, jíž se jí dostávalo od r. 1927 od Alpínské důlní společnosti (Alpine Montangesellschaft), od těžce Alpinky, v jejímž čele stojí dr. Vögeler z německého Stahlverbandu, známý z historie Hitlerovy strany, a jejíž vedoucí činovníci, jako generální ředitel dr. Apold, museli býti odstraněni v r. 1934 z podniku jako státu nepřátelští nacionální socialisté. Byla to však dlouhá společná cesta, kterou urazili spolu Heimwehr, republika nepřátelští křesťanští sociálové, monarchističtí frontovní bojovníci a nacisté, než se jejich cesty rozdělily. Dr. Dollfuss se odvážil nedbatí rakouského parlamentu až v okamžiku, když viděl 5. března 1933 výsledky prvních parlamentních voleb za Hitlerova kancléřství a když se mohl přesvědčiti, že je v Německu demokracie vyřízena. Kdyby bývali rakouští stoupenci Hitlerovi, případně jeho místodržitelé pro Rakousko, inteligentnější, politicky školenější a kdyby bývali lépe rozuměli rakouské duši, nebyli by křížili Dollfussovy záměry a tížádost, nebyli by páchali pumové útoky, nebyli by se svéhlavě dovolávali svých demokratických práv a nebylo by došlo na rozpuštění nacistické strany v Rakousku v červnu 1933. Neboť cíle Dollfussovy a nacistů byly shodné a ideologie stavovského státu nabyta pevnějších forem až tehdy, když Dollfuss viděl, že pro nacisty není kromě Hitlera jiného božství, že nehodlají připustit ani Hitlerova podboha. V Rakousku nebylo ani se strany katolické církve rozdílů mezi nacistickými záměry, neboť strana církve, křesťanští sociálové, byla praporečkou hnutí proti parlamentarismu a demokracii. Boj proti Hitlerovi byl Dollfussovi a lidem okolo něho opravdu jen nucen, jak se vyjádřil těsně před vítězstvím protirevoluce v únoru 1933 major Fey, tehdejší místokancléř a Dollfussův meč. Můžeme dodati: nucen prušáckou beztaktností a politickým antitalentem. Režimu bylo těžší a těžší udržovati boj proti Hitlerovi. Těžké, ježto rakouský režim ani do dneška nemá vlastního programu a v praxi vlastně jen napodobuje, co dělá nacionální socialismus a co jej udržuje v čilosti. Těžký byl boj rakouského režimu proti nacionálnímu socialismu, poněvadž Hitler svými zahraničně politickými úspěchy s sebou strhoval rakouské obyvatelstvo. Těžký, protože válečný stav s Německem škodil venkovskému obyvatelstvu v pohraničí. Nejtěžší však bylo pro dra Schuschnigga, Dollfussova nástupce, zachovávatí římské úmluvy. Rakouské obyvatelstvo, a to lze

tvrdit o všem obyvatelstvu bez rozdílu někdejšího politického zabarvení, pohrdá římskými úmluvami a nenávidí je, neboť snížily Rakousko na druhou italskou Albanii. Je si třeba jen uvědomit německo-nacionálně naladěné části rakouského obyvatelstva, které má nejen na očích osud jižních Tyrol, ale i v černovlasých, malých Italech vidí vše jiné, jen ne vladařský národ, je si třeba vzpomenouti na statisíce bývalých vojáků, kteří nemají od světové války zrovna příliš úcty k italské udatnosti, je třeba mysliti na bývalé i ještě aktivní důstojníky rakouského vojska, kteří všichni bojovali vítězně na italské půdě. Nikoliv, ani Mussolini neimponoval rakouskému lidu a kdekdo, nacionální socialisté, monarchisté, socialisté pocítovali jako zvláštní pokoření, že se Rakousko připoutalo k Itálii. Byl to Dollfussův čin, k němuž byl donucen svou velkou záští proti demokracii a socialismu, když se nemohl shodnouti s Německem. Vypravuje se, že dr. Schuschnigg, sám syn rakouského generála sloužícího v jižních Tyrolech a vychovaný tam v nenávisti k Italům, byl dlouho omráčen, když převzal po Dollfussovi vládu a prostudoval tajné úmluvy svého předchůdce s Mussolinim. Tehdy prý řekl svým důvěrníkům: „Kdybych to byl věděl, nebyl bych nikdy převzal vládu...“ Římské protokoly tížily rakouskou vládu a rakouský lid tíhou Alp a to věděl dávno Hitlerův „vyslanec se zvláštním posláním“, Herr von Papen. Na tom budoval své plány.

Zdařené posláné Papenovo.

Papen přišel do Vídně, o vlas uniknuv Bartolomějské noci 30. června, po vraždě dra Dollfusse, která byla spáchána brzy potom. Jeho „zvláštním posláním“, jímž ho pověřil Hitler a jež se s počátku zpěchovala uznati rakouská vláda, bylo obnoviti německo-rakouské bratrství. Nebyla to úloha těžká, ale bylo třeba trpělivosti, aby se rozřešila. A Herr von Papen měl trpělivost a měl houževnatost začínati po jednadvacáté, jestliže ztroskotal dvacetkrát. Půda o sobě nebyla pro něho nepřívzná. Od převratu do roku 1932 byla většina obyvatelstva — socialisté, Velkoněmci, zemědělci — programově a oficiálně pro spojení s Německem. Ještě se nezapomnělo, že původní ústava rakouské republiky počínala větou, že Rakousko tvoří část republiky německé. Tato kardinální these musela býti sice z ústavy škrtnuta na rozkaz mírové konference, ale považovala se za skutečnost. Ještě v roce 1931 prohlásil Seipel za vůdčí motiv rakouské zahraniční politiky thesi: „Každá kombinace s Německem, žádná kombinace bez Německa.“ Bylo zcela jasné, že tato tradice — tradice nová, ale nesená přesvědčením nové generace — nemohla vymizeti beze stop z vědomí Rakušanů jen proto, že pan Dollfuss byl nesmírný ctižádostivec a pan Habicht nesmírný Prusák. Na této tradici stavěl Papen a měl s tím úspěch. Když před několika měsíci přijela do Vídně na výroční oslavy prince Evžena Savojského oficiální delegace německého generálního štábu, bylo nápadné, s jakou demonstrativní srdečností se chovali důstojníci rakouského generálního štábu ke svým německým druhům. Rakouští vojáci nosili do r. 1934 stejnou uniformu jako němečtí a stejné je rovněž jejich společné mínění o Italech ze světové války. Nemůžeme vědět, zdali Hitlerovy a Schuschniggovy úmluvy obsahují něco o normalisaci vojenských vztahů mezi Německem a Rakouskem, jestliže však ano, bude tato součinnost uskutečněna velmi snadno a brzy, kdežto podřízení rakouské armády italskému generálnímu štábu se stavěl

rakouský generální štáb až dosud úspěšně na odpor. Od října loňského roku bylo Papenovo úsilí zřejmějším, ale jeho podmínky patrně skromnější. Ježto už Dollfuss vyjednával neustále s Německem o dobrý poměr, činil to rád i Schuschnigg, zůstal však velmi zdržlivý. Nyní se však dostalo Německo za posledních týdnů do zahraničně politické situace, která vyžaduje nutně, aby mělo co nejméně třecích ploch v oněch krajích Evropy, kde se hned nepočítá s příjmy německými akcemi. To cítili Rakušané a položili panu Papenovi podmínky, o nichž měli za to, že jsou pro Hitlera nepřijatelné: bezpodmínečné uznání sebeurčovacího práva ve všech věcech vnitřních, činnost a přípustnost Hitlerovy strany v to. Byla to táž situace jako v červenci 1914, avšak tentokrát přijal protivník podmínky Míčového náměstí, úmyslně formulované nepřijatelně. Ve Vídni je stále ještě překvapení z tohoto obratu a bude ještě dlouho.

Ježto však není překvapení zbožím, které by šlo v diplomacii na odbyt, budou se jeho důsledky projevovali po delší dobu jistou a nikoli neodůvodněnou nedůvěrou v chování a opatřeních rakouské vlády. Úspěch vyslance Papena je příliš krásný, tak zvané vítězství rakouského stanoviska příliš veliké, aby nebudilo základní nedůvěru. Je zcela správné, jak se vyslovil pařížský list nadpisem nad zprávou o dohodě Hitlerově a Schuschniggově: Hitler vtláčil nohu mezi dveře a veřejně a doufá, že bude moci otevřítí dveře celé.

Situace v tomto okamžiku je taková, že mužové vládnoucí v Rakousku v čele se spolkovým presidentem Miklasem, který nebyl nikdy zvláště nakloněn Prusákům, jsou rádi, že se zbavili těžkého břemena tím, že formálně ustal formální válečný stav s Německem. Jsou subjektivně ochotni v Rakousku uvolniti dráhu jistým kardinálním požadavkům hitlerismu, jako na příklad militarisaci veškerého veřejného života, hrdému germánskému opovržení nad tak zvanými méněcennými národy a otevřenému, institučnímu antisemitismu. Zejména antisemitismus je s to, aby zaměstnával široké masy aspoň tři léta. Lze věřiti dru Miklasovi, že se poctivě snaží udržeti státní samostatnost Rakouska, jiná je však otázka, zda se mu to podaří. Snad už opravdu nemá hitlerovství průbojnosti z prvních let a snad bude mít úspěch rakouská taktika průtahů, vyhýbavosti, vystříhávající se jasných, zřetelných činů. To je však skutečně otázka velmi — velmi nejistá. Neboť brána nacionálně socialistickým totalitním silám je otevřena dokořán a nebude-li míti Třetí říše jiných starostí nebo bude-li to považovati za vhodné v zájmu účelů jiných, ještě důležitějších, budou tyto síly rozpoutány a spojení, duchovně připuštěné už úmluvami z 11. července, bude uskutečněno za šest měsíců či za rok dávno před tím, než uplyne oněch 25 let, na něž byly úmluvy uzavřeny. Může však nastati také opak a Rakousko se zbaviti těchto úmluv, avšak ne dříve, než budou rozvázány svazky s Římem. Cesta ke skutečné nezávislosti a k obnově svobodného sebeurčovacího práva je někdy velmi spletitá. Značně závisí na tom, jakým způsobem se rozřeší otázka hlavy státu v Rakousku, jež se může státí naléhavou už na podzim. Úřadování spolkového presidenta Miklase by mohlo býti prohlášeno podle ústavy z 1. května 1934 už na podzim letošního roku za ukončené. Novou hlavu státu má zvoliti 3.000 starostů rakouských obcí. Většina těchto starostů — mezi nimi i starostové vídeňští — byla jmenována fakticky vládou, čili spolkovým presidentem. Bylo by pikantní,

kdyby mužové jím jmenovaní jej opět zvolili, takřka na oplátku. Pokud je dr. Miklas skutečným pánem Rakouska — a podle ústavy jím je — lze mít sotva zato, že by se připojení uskutečnilo třebaš i způsobem tak zahaleným, jako je tomu v Gdansk. Kdyby jej však vystřídal jiný muž, smýšlející a cítící méně katolicko-rakousky a více německo-nacionálně, stane se ošklivý sen skutečností. Avšak, buďž nám útěchou, v Rakousku se sběhne, jak známo, vždy všechno jiného, a také přirozený historický proces vývojový může se tu projevit překvapujícími formami. Zdá se, že zatím jediné není možné: císař Otto z milosti Hitlerovy.

Vídeň, 14. července.

L. Nowotny.

poznámky

Pozemková reforma a obilní monopol

Nejhlubším zásahem do majetkových práv od vzniku republiky jest pozemková reforma. Vzala — byť podle ustanovení zákona a za náhradu — jedněm majetek, půdu, a rozdělila ji jiným. Podobným opatřením — i když nezasahuje do majetkových práv — je obilní monopol. V podstatě stanoví a také zaručuje zemědělcům odměnu za jejich práci.

Protějškem pozemkové reformy v průmyslovém podnikání bylo by vyvlastnění velkých průmyslových podniků a převedení jich buď do rukou dělníků a zaměstnanců, nebo převedení jejich do vlastnictví státu, nebo jejich znárodnění, při čemž znárodněním nerozumíme, když podnik, který až dosud byl v rukou Němců, se dostal do rukou vlasteneckých bank, čímž dělníci dostali se z bláta do louže. Protějškem obilního monopolu — který zaručuje zemědělcům odměnu za jejich práci — by bylo asi uznání práva dělníka na práci, záruka, že dostane práci slušně, spravedlivě placenou, nebo, při nejmenším, stanovení minimálních dělnických mezd.

Bude na dlouhá léta velkou ironií našeho hospodářského života a sociálního vývoje, že tyto dva podstatné zásahy do majetkových práv a sociálního života nepřišly z politické levice, ale od agrárníků, kteří v našem politickém životě rozhodně nepředstavují levice, ale spíše živel konservativní. Vysvětlení tohoto vývoje jest poměrně jednoduché: pro myšlenku pozemkové reformy bylo získáno veřejné mínění již před převratem, a silný národně-politický moment (největší pozemkový majetek byl v rukou cizí šlechty); obilní monopol prosazovala nejsilnější strana v republice, která tu uplatňovala stavovské zájmy zemědělců, mohla se odvolat na to, že s myšlenkou — v podstatě velmi zdravou — souhlasily strany socialistické. Byla to komunistická strana, která se pověsila na nohy stranám socialistickým, které tak nemohly v době, kdy mnohé se dalo uskutečnit, prosadit svoje požadavky ve větších rozměrech. Ale nebylo by správně vše svádět na komunisty. Republikánská strana také nenařiká, že se jí nepodařilo soustředit v její farnosti všechny zemědělce. Stačí jí ti, které získala a organizovala. V době, kdy se mluví o plánovitém hospodářství a organizaci hospodářského života pod dozorem státu, o usměrněném, regulovaném hospodářství, mohou zemědělci ukazovat na to, že jejich obilní monopol jest prvním větším promítnutím zásady zásahu státu do hospodářského života. Stát tu reguluje velkou část hospodářského života. Zemědělci přejímá se jeho sklizeň a stanoví se mu a zaručuje se mu odměna za jeho práci. Není to ovšem plánovité hospodářství, které by mělo na mysli prospěch celku, je to systém, který zaručuje prospěch jen jedné části.

Ve prospěch zemědělců byly učiněny velmi hluboké zásahy do sociální struktury, při tom však často se setkáváme s tím, že zemědělské strany staví se na odpor, když podobně má být — byť ne tak hluboce — učiněno opatření ve prospěch vrstev jiných.

V. G.

Omyl neomylného

Útoky opozičníků v sudetoněmecké straně před jejím sjezdem v Chebu soustřeďovaly se hlavně proti t. zv. Kameradschaftsbundu a byly ostře zahroceny proti dr. W. Brandovi,

nejbližšímu spolupracovníku K. Henleina. Resoluce z jednotlivých místních i okresních organizací se shodovaly v požadavku, že Rudolf Kasper má být poznovu povolán do svých funkcí a že dr. W. Brand má být odstraněn z hnutí. Útoky proti dr. W. Brandovi byly tak ostré, že Brand dal své funkce Henleinovi k dispozici; Henlein resignaci Brandovu nepřijal; o stížnostech proti Brandovi měl jednati čestný soud, složený z čelných funkcionářů Bundu der Deutschen, turnerů atd. Na sjezdu v Chebu měl pak dr. Walter Brand jeden z hlavních referátů. Henlein v Chebu poznovu zdůraznil, že útoky na své spolupracovníky považuje za útoky proti své osobě.

Nyní čestný soud rozhodl proti Brandovi a uznal oprávněnost řady stížností, které byly proti Brandovi vzneseny. Henlein pokusil se brániti Brandovi, že prohlásil, že za to, co dělal Brand, je odpověden on, Henlein a vedení jeho strany. Úsilí o obnovu řízení čestného soudu má zakryti skutečnost, že výrok čestného soudu proti Brandovi znamená velký neúspěch Konráda Henleina. Nikdo v SdP. nemůže totiž říci, že by čestný soud stranil Brandovi. Zasedali v něm lidé, kteří jsou velkými ctiteli Konráda Henleina; opoziční protibrandovská v něm neměla zastoupení. Přesto čestný soud postavil se proti Brandovi, za kterého se do poslední chvíle Henlein stavěl. Výrok čestného soudu znamená pochroumání celého trojúhelníku: Henlein — Brand — Kasper, na který se zjednodušily v poslední době osobní spory v sudetoněmecké straně; pochroumána jest hlavně strana trojúhelníku daná jmény: Brand — Henlein. Výrok čestného soudu znamená oslabení autority K. Henleina, neboť opozičníci může říkati: čestný soud dal za pravdu nám, proti Brandovi a — proti Henleinovi. Opozičníci může dnes říkati: Henlein se mylil, když se stavěl za Brandovi, proti němuž se nyní vyslovil čestný soud. Führerovská neomylnost byla přistřižena při omylu.

V. G.

Hranice kdysi a dnes

Na obzoru je modrá stužka: místy je nizoučká, místy se trochu zdvihne. Jsou to pohraniční hory. Dole se mluví česky, a ty domky nahoře jsou již německé. Dole ještě místy visí kus volebního plakátu české politické strany. Kus dále jsou zbytky volebního plakátu Henleinovy strany. A nahoře, po hřebenech, táhne se hranice. Čára, která dělí od sebe státy. A člověk vzpomíná: chořoval tudy jako student. V dobách, kdy tato hranice měla zcela jiný smysl. Tehdy oddělovala mocnářství rakousko-uherské a německou říši, Německo. Studenti tehdy vychutnávali radost z toho, že překročili hranice, že přešli do jiné země, do jiného státu. Tehdy přecházeli z jedné země do druhé: nic více, nic méně. Rozdíl byl jen v tom, že něco bylo levnější v té, něco zase v oné zemi. Vše bylo tak, jak jsme se učili v zeměpisných knihách. Hranice oddělovala tytéž lidi — i když mluvili jinak — v jiných zemích.

Po letech se potulujeme zase podél hranic. Hranice nemají již jen zeměpisný význam. Neviditelná čára, ubíhající v lesích a polích, dělí nyní dva kulturní světy. Na jedné straně je republika, na druhé straně Třetí říše. Na jedné straně mohou lidé hovořiti o čem chtějí a jak chtějí. Mohou volně mluvit, mohou kritisovati, mohou čísti noviny, jaké chtějí, mohou býti příslušníky kterékoliv strany, kteréhokoliv náboženství. Na druhé straně je dusné ticho. Lidé, kteří přejdou s té druhé strany, jsou nemluvní, vyhýbají se hovoru o politice; jsou opatrní. Říká se tu, že zejména jsou opatrní před henleinovci; na jedné straně je svoboda, na druhé straně ticho. Vše je na druhé straně zglajchšaltováno. Lidé chodí opatrně kolem hranic a raději zůstávají ve slušné vzdálenosti od nich. Cítí, že hranice nejsou jen zeměpisným pojmem, nýbrž dělítkem dvou světů, dvou kultur. Snad i dělítkem kultury a něčeho, co nebývá obyčejně nazýváno kulturou.

V. G.

Kupte si je, nebudou...

Snad je to vhodné heslo pro věc, o níž jde; ale nedávno si velmi přílehavě postěžoval prof. Řípka v „Lid. Novinách“, že pomalu bude nedostatek inženýrů různých odborů. Je to něco, na co jsme poukázali v „Prítomnosti“, že průmysl dělal do nedávna (a některé závody z vrozené právnické konservativnosti to děláti stále), že nikoho nepotřebuje, nezaměstnané inteligenty-volontéry zadarmo nabízející práci odmítal — ale pak v novinách hledá — mladé zapracované odborníky. Mladé, rozumí se, se znalosti asi 4 řeči, za 800 Kč, které jim nabídne. Nu, buďž. Ale najednou vidíme, že ani ty mladé inženýry nemáme. Závod dá inserát do novin a několikrát opakuje

národní hospodář

Co také zavinila změna ducha doby

(Problém západočeských lázní.)

Karlovy Vary, Františkovy Lázně a obzvláště Mariánské Lázně letošního roku hlasitě naříkají. Návštěva jest slabá, návštěvníci šetří, tržba nekryje ani režii. Domnívají se, že jest to přechodný zjev způsobený říšskoněmeckou lázeňskou a ovšem valutární autarkií, a chtějí, aby československá vláda prohlásila berlínskou Olympiadu za kompensaci za návštěvu říšských Němců u nich.

Zapomínají na to, co bude příštím rokem, až nebude Olympiada a že po smíření Rakouska s Německem proud německých turistů obrátí se do Rakous, kam každý návštěvník kromě toho bude vstupovati jako politický emisař hákovitého kříže.

Západočeské lázně, v prvé řadě ovšem Mariánské Lázně, jež nikdy nepočítaly se skutečně nemocnými návštěvníky, se přežily, a chtějí-li se udržeti v existenci letovisek, musejí se úplně přeorientovat.

Před sto lety bývaly nejslavnějšími evropskými lázněmi Teplice. Co těm dnes zbývá z bývalé slávy? Když nahlédly, že se lázeňstvím neuživí, našly si jiné prameny obživy a vyrostly na průmyslové a obchodní centrum celého kraje.

Pak přišlo období Karlových Varů a zvláště Mariánských Lázní. Epochu, do které spadá jejich rozkvět a pýcha, mohli bychom nazvati viktoriánskou. Bohatá buržoasie považovala za nejlepší společenský tón ztrávení čtyř neděl v krásném okolí při dobré stravě, ráno v dopoledním úboru, odpoledne v odpoledním a večer ve smokingu, na promenádě bylo možno potkati perského šacha Nasr Edina nebo prince Waleského, který se potom stal králem Eduardem VII. Mladí svobodní mužové z nejlepších rodin vyjížděli si do západočeských lázní buď za milostným dobrodružstvím nebo ještě spíše za výhodnou partií, o níž jako o stálém hostu podal hotelový vrátný všecky finanční informace lépe než dnešní detektivní ústav.

Ztrávití dovolenou v Mariánských Lázních bylo společenskou visitkou na celý rok. Karlovy Vary již neměly tento výlučně společenský charakter, neboť tam jezdili a jezdí také opravdu nemocní a mají snad mezi návštěvníky dokonce převahu.

Cesty k moři v té době skoro neexistovaly a když, pak byly považovány za hříšný přepych, který se nehodí pro dobré měšťanské rodiny.

Míti hotel v Mariánských Lázních znamenalo mítí rentu. Pracovalo se tři, nejdéle čtyři měsíce v roce a ostatek se dobře žilo, jezdilo se na Rivieru dívat se na tamější hotelové pokroky, aby s nimi byl udržován krok, a nebylo žádného nebezpečí, že by někdy mohlo býti jinak.

Tyto poměry se úplně změnily a nikdy se již nevrátí. Svalování viny na hospodářskou krizi a čekání, až pomine, je pochybné. Změnila se společenská struktura návštěvníků lázní, změnil se vkus, pokud jde o trávení dovolené, změnily se hospodářské poměry peněžní aristokracie a bohaté buržoasie a hlavně — dosáhl velikého rozšíření nový vynález, řečený automobil.

výzvu a — přihlásí se jeden inženýr. Opakuji, mnohými závody (čest budiž výjimkám!) nic nehne. Vydrží si své inženýry pěkně za 900 Kč; tito inženýři projektují podniky za miliony; házejí miliony sem a tam a sami žijí ve velkém městě, dosti již staří, za 900 Kč. Ale i to je pochopitelné: Je „krise“, a proč jí nevyužít tam, kde se lidé nemohou bránit?

Čekali byste, že někdo se ozve a veřejně to řekne, jak dnes jsou inženýři placeni. Sněmuje dorost, sněmuji staří. Ale nebyly by to organizace inteligence, aby v otázce tak důležité, jako je plat — minimální plat — zaměstnanců nemlčely. Mluví se sice o lidském činitele v průmyslu, ale jak ten „činitel“ je placen, o to nejde. Také ovšem, kdyby si taková organizace chtěla dupnout a vyzvala své členstvo k radikálnímu protestu po vzoru dělnickém, nic to nepomůže; nebyla by to inteligence, aby přece držela pohromadě, a desertovat bude jeden za druhým. A tak takový inženýr klidně snáší, že soustružník, brusič pořádně mladší má dvakrát větší mzdu než on, třebaš projektoval za miliony. Bude to snášet stále?

Nedávno jsme navštívili na exkursi školu, kde se na cvičení hemžili dva posluchači, kolem nich jeden profesor, dva asistenti a jeden zřízenec. Lidé by totiž byli oslově, aby studovali něco, co se nevyplácí. Nebude však třeba inženýrů? To je otázka, nad níž by se měli zamyslet snad ani ne tak právníčtí vůdcové průmyslových podniků, kteří se domnívají, že stále budou dostávat pěti až devítistovkové inženýry, jako spíše činitelé vládní nedaleko ministerstva národní obrany. Neboť průmysl se militarisuje a polovojenské průmyslové podniky nejsou již vzácností. Platit tam odpovědnou práci několika korunami, je neodpovědností a doplatí na ni — kdo? Ať si tuto otázku zodpoví, kdo chce. Fakt je, že ubývající počet inženýrů zapracovaných pohne otázkou, zda je vhodné, moudré, užitečné, platit tyto lidi tak bídně jako nyní; neboť jinak už teď doplácí na to jednotlivé závody tím, že jim lidé, kteří se zapracují, utečou do jiných služeb (konkurenčních závodů). Doufejme, že si této věci závody dobře všimají. Zaplatit řádně konanou tvůrčí práci inženýrskou bude tak něčím velmi samozřejmým v době, kdy inženýrů nebude nadbytek.

MK.

Dotaz k ministerstvu pošt

Odevzdávám redakci „Prítomnosti“, jako doklad, přípis Okresního sboru osvětového ve Zbraslavi nad Vltavou, odeslaný dne 8. června t. r. obecnímu úřadu v Horních Mokropsích, pro místní osvětovou komisi a veřejnou knihovnu. V přípise vedle pozvání k výroční schůzi nachází se tato věta: „Doporučujeme pozornosti a k případnému nákupu dle přiloženého prospektu knihy Evropského literárního klubu.“ Prospekt, který je přiložen, je dvanáctistránková brožura, agitující pro vstup do Evropského literárního klubu, a do ní je pak ještě vložen letáček o literární soutěži, vypsané nakladatelstvím Sfinx B. Janda a objednacím lístek. Toto vše bylo vloženo do n e f r a n k o v a n é obálky se záhlavím Okresní sbor osvětový ve Zbraslavi, na níž je vytisknuto: „Poštovního prostu. Vým. minist. pošt 23/321 č. 40270/V a Vým. Mšano 18/626 čís. 40270/V.“

Je známo, že Evropský literární klub je dobře vymyšlená prodejní organizace nakladatelství Sfinx B. Janda, tedy jediného soukromého podnikatele. Výše uvedený přípis byl poslán do všech obcí okresu zbraslavského a je velmi pravděpodobné, že bylo tímto způsobem použito služeb i ostatních okresních sborů osvětových a snad i jiných úřadů a institucí, jejichž dopisy jsou osvobozeny od poštovního. Věc tato je tím vážnější, že uvedená brožura posiluje své akviziční poslání výpočtem vynikajících osobností, které se již přihlásily k odběru knih, vydávaných firmou Janda pod firmou Evropský literární klub. Vedle presidenta republiky čteme tam jména členů vlády, rektorů universit atd.

Činím, jako ředitel firmy, jež vydá na poštovním při rozeslání svých prospektů a reklamních brožur ročně nejméně Kč 50.000.—, zdvořilý dotaz, ke kterému se, jak doufám, připojí řady našich průmyslových podniků, obchodníků a živnostníků, kteří veškeré své tiskopisy rozesílají poštou řádně frankují a jimž značné náklady na poštovním velmi často znemožňují velkorysé propagační akce, zda je přípustno, aby do dopisů úřadů a korporací, osvobozených od poštovního, byly vkládány prospekty soukromých podnikatelů. Je-li tato praxe přípustná, pak prosím o veřejné oznámení úřadu, který tuto službu prostředkuje, a o sdělení výše poplatků, které za ni dlužno zapraviti. Nechce se mi totiž věřiti, že to vše spočívá na blahovůli či libovůli funkcionářů oněch privilegovaných institucí.

J. Fürth.

Je tomu skoro jako s popularisací lékařského ošetřování. Tenkrát malý člověk volal lékaře, až když měl duši na jazyku. Nejen pokrok lékařské vědy, avšak hlavně rozšíření nemocenského a sociálního pojištění zpopularisovaly a rozšířily pobyt lékaře v domě. Možno říci, že učinily z lékařské pomoci předmět denní spotřeby širokých vrstev, kdežto dříve byla faktickou privileji vrstev bohatších. Při dnešní hustotě lékařů jest jisto, že by je pouhé buržoasní vrstvy neužívaly.

Na vlas stejně jest tomu s problémem rekreačním. Ponecháváme při tom stranou výsadnost léčivých pramenů pro vážné pacienty, kterým jest nezbytný pobyt v Karlových Varech při žloutence stejně jako při srdečních chorobách v Poděbradech a reumatismu v Píšťanech. Jádro problému po stránce hospodářské nespočívá totiž ani tolik v léčbě vážných chorob, jako spíše v uspokojování potřeby reakce pro obyvatele velkých měst.

Neboť ti to byli, kdož přiváželi v uplynulé době nejvíce peněz do západočeských lázní.

V posledních letech však najisto v souvislosti s hospodářskou krizí zchudla průmyslová a obchodní buržoasie, naproti tomu požadavky úřednických a vůbec zaměstnaneckých vrstev na rekreaci byly uplatněny mnohem více než dříve. Skauting, táboření, tramping, letní kolonie u řek, v lesích a dokonce i u moře, umožňují rekreační pobyt i lidem nezámožným.

Epidemie chat, která u nás vypukla před několika lety a byla zpopularisována aférou oddacích listů za zemského presidenta Kubáta, byla sice zabrzděna v rychlosti vývoje hospodářskou krizí, ale zůstala příznakem nároku po rekreaci v přírodě s malým vynaložením peněz.

Ostatně vidíte-li v neděli před množstvím weekendových chat státi automobily, máte zde svědectví, že to nejsou vrstvy zcela chudé, jež se uchýlily za svým osvětlením do dřevěných chat.

A to již jsou vrstvy, které by docela dobře mohly trávit svou dovolenou v lázních. Nikdy se k tomu však nerozhodnou.

Automobil je dnes dopraví do jejich okolí za půl hodiny. Nemusí bráti s sebou kufry zásob a šatů. Kdyby oblékli večer smoking, byli by směšní. Není tedy změna vkusu ničím specificky naším, nýbrž jest to vlna, která ovládla svět. Jediné přepychové lázeňské společnosti existují na plátnech hollywoodských atelierů, a jak víme, ne v tamějším civilu.

Reakce se prostě znivelisovala a zpopularněla. Jest v povaze doby, že popularisace, čili hromadné rozšíření, neprovádí se individuálně. I pro rekreaci vznikly hromadné ozdravovny, kde se nehledí tak na velký plat jako na dobré zacházení. Tyto ozdravovny postavily nebo adaptovaly nemocenské a pensijní pojišťovny pro své členstvo, dobročinné společnosti, odborné organizace, čilé životní pojišťovny i podnikaví jednotlivci, kteří šli s duchem času.

Systém ozdravoven jest dnes jediným lázeňským hotelovým podnikáním, které se vyplácí. A přitom staví se ozdravovny na místech ne právě nejvhodnějších. Umístí-li se v místech klimaticky příznivých a je-li návštěva vhodně organisována, aby nevznikaly mezery a nepravidelnosti, jest úspěch i po stránce obchodní zaručen.

Jest to něco jako proniknutí Baťových principů do sféry lázeňského hotelnictví. Hromadná spotřeba za li-

dové ceny. Konec individualismu, nebo ovšem jeho ohraňování na vrstvy, jež na něj reflektují a mohou si to dovoliti stejně, jako nošení rukodělné obuvi na míru.

Tušíme, že první československé lázně, jež věnovaly pozornost tomuto novému principu, jsou Luhačovice, tak zeměpisně blízké Zlínu. Pronajaly jednotlivé objekty Pensijnímu ústavu, nemocenským pojišťovnám, Léčebnému fondu veřejných zaměstnanců, převzaly jejich členy za levné paušály na předem stanovené týdny v celé sezoně a obstojně tak naplnily celé město letními hosty. Při heslu velký obrat malý zisk znamená to ovšem, že sezona musí trvati déle než dva a půl nebo tři měsíce, jak byli zvyklí lázeňští podnikatelé v západních Čechách.

Po Luhačovicích následovaly tento příklad i Trenčanské Teplice, Píšťany a Poděbrady. Z Tater máme příklad v monumentálním sanatoriu dra Szontága ve Smokovci, jež bylo ohromně předimenzováno pro soukromé pacienty za drahé ceny a proto se nevyplácelo, avšak začalo se ihned vypláceti, jakmile je zakoupil Pensijní ústav a naplnil je svými pojištěnci a to ovšem za ceny nepoměrně levnější.

Karlovy Vary přecházejí k tomuto systému zatím jen v malém měřítku a jaksi s uzarděním, zatím co Mariánské Lázně hrdě trvaly na své vznešené tradici individualismu a svého Eduarda VII. Jenže zapomínají, že dnes vládne již Eduard VIII. a že to znamená rozdíl celé epochy.

Při tom nastaly v Mariánských Lázních poměry, že tamější objekty jsou prakticky nerealisovatelné a tedy vlastně bezcenné. Neboť jak chcete oceniti hotel nebo parcelu, kterou ani v exekuční dražbě nikdo nekoupí. A přihodí-li někdo v dražbě korunu nad vyvolací cenu, pak zcela určitě je mu hotel přiklepnut a novému majiteli nastává starost jak krýt režii z redukovaného příjmu, což právě starý majitel nedokázal. Realita v Mariánských Lázních má dnes povahu losu nejisté loterie.

Mariánské Lázně čeká buď zlý osud, že jejich objekty budou majiteli opouštěny a ponechávány schátrání, neboť se je nikdy již nepodaří naplniti, anebo se přizpůsobí duchu a praksi nové doby. To znamená, že přestanou spoléhati na valutové cizince a spokojí se střední vrstvou československých domorodců.

Přítom mají právě Mariánské Lázně svou neocennitelnou výhodu, že leží v nadmořské výšce umožňující dobré lyžaření a proto kromě letní sezony mohou při trošce obratnosti vybudovati ještě sezonu zimní.

Naivní propaganda československých lázní nemožnými plakáty s propíchnutou mapou republiky a nesmyslným textem VIC a loterií o 50.000 Kč našim lázním nepomůže. Musejí si pomoci samy a to tím, že umožní návštěvu lidem, kteří by tam jeli, kdyby to shledali pro sebe výhodným. To však bude jen tenkrát, když budou napřed vědět, kolik je bude pobyt se všim všudy státi; nesmí to býti mnoho, a musí to býti včas a vhodným a účinným způsobem propagováno.

Přeorientují-li se západočeské lázně tímto způsobem a budou-li se opírat o kádr domácích návštěvníků, utváří se jejich prosperita snad v mírnějším měřítku, než tomu bývalo kdysi, bude však trvalá a neotřesitelná. Podaří-li se jim pak nadto získati návštěvníky z ciziny, tím lépe pro ně. Spokojí-li se však voláním ke vládě a novinářskými nářky, budou živořiti trvale. K. M.

literatura a umění

Ernst Vowinckel:

Obrat v anglickém románě

(Nový realismus.)

Ironická generace dvacátých let.

Až do světové války vycházely velké stylové formy ze světového názoru takřka samy sebou. Po válce pokleslo ryzí umění vypravěčské. Desilusionismus, v němž se rozpuštělo všechno živé, snažil se nahradit básnickou tvorbu úmyslným vydražďováním umělých stylových prostředků. Z této dnes již ukončené literární periody dvacátých let zůstane možná nějaký prospěch. Nové, ryzí umění však vznikne teprve tam, kde nové objevy z těchto let budou ztaveny s obrovskou tradicí anglického románu. Naším úkolem je ukázat tento přechod od onoho stylistického úsilí k novým epickým výkonům, které v sobě slučují anglickou tradici s těmito objevy dvacátých let.

Podíváme-li se na anglický román z konce dvacátých let, zdá se nám, že se vzdal své podstaty být uměním vypravěčským. Přináší zmatené a sem tam kolísající referáty o různých stavech vědomí. Zachycuje je v jednoduchém nebo dvojitěm zrcadlení. Rozpolcuje je takovým způsobem, že se nedají vtěsnat do žádné z běžných forem jazyka. Posledním útvarům stylovým se zdá resignace na jakýkoliv styl. Prohlašuje se zde sice, že se stupňuje „vůle k umění“, při tom však tu zbývá jen pouhé umění zdánlivé. V jakési nejkrajnější zrůdě impresionismu utkvívá James Joyce, zatím co vedle něho se objevují jiné formy skromnější. Joseph Conrad vybudovává rámcové vyprávění, které pak ve všech myslitelných možnostech a slohových zauzleninách obměňuje Virginia Woolfová, Dorothy M. Richardsonová, Katherine Mansfieldová a jiní. Rámcem v tomto jejich vyprávění je libovolné, násilné a uměle vykonstruované ohraničení prostoru a času v podobě sbíhajících se stavů vědomí. Jednotlivé úseky jejich románů probíhají vedle sebe v paralelách, navazují na sebe na základě vnitřních nebo vnějších asociací anebo stýkají se docela náhodně a bezdůvodně. I satirici současné společnosti, Aldous Huxley a Osbert Sitwell, používají těchto slohových forem a současně je také persiflují. Jejich cílem není pronikání v tajemství života jakýmikoliv prostředky, nýbrž rozkládání převzaté kultury, která musí být zničena, třebaže se jí nemůžeme zbavit.

Jak vypadá společnost těchto intelektuálů, uprostřed níž se psalo a četlo předposlední období anglického románu, ukazuje Patrick Balfour ve své knize „Society Racket“. Všecko ostatní, co stojí vedle této intelektuální literatury, můžeme zařadit do kategorie úspěšných románů, psaných pro odbyt, pro kategorii „best sellers“, kterou nesmíme úplně přejít, poněvadž není lhostejna pro psychologii anglického románu. Tato literatura má tři znaky: především usiluje o napínavost (thrill), za druhé o pohlavní zajímavost (sex appeal) a konečně o jakýsi idealismus, o něco povznášející (up lift). Směs těchto tří složek má nejlepší odbyt. Všimneme-li si knih, které v posledních letech měly na anglickém trhu největší odbyt, zjistíme, že to roku 1921 byl Hutchinson se svou knihou „If Winter Comes“, která lichotila populárním válečným instinktům. Roku 1922 následuje Galsworthyho „Saga Forsythů“. V příštích letech dosahují největších úspěchů P. C. Wren, G. Frankau a Michael Arlen. Roku 1925 stojí v čele Margaretta Kennedyová se svou „Věrnou milenkou“. Po ní Gilbert Frankau s knihou „Tři Angličané“, romanci ženatých lidí, a Warwick Deeping se svým románem „Sorrel a syn“. Roku 1929 následuje Thornton Wilder s „Mostem sv. Ludvíka krále“ a konečně v letech 1930-32 opět Deeping a P. Gibbs. Tyto romány tvoří protějšek

intelektuální a skeptické generace dvacátých let, jež stojí v ústředí literárního zájmu.

Nejtypičtější z nich stal se autor, kritisující anglickou „society“ Aldous Huxley. Jen zřídka kdy přerušil své poučné výklady a své nekonečné dialogy nějakou melodramatickou událostí: a kdykoli se to stane, dojde vždycky k událostem tak hrozným a strašlivým anebo tak podivně mimořádným, že by autor málem pozbyl dechu, kdyby nebyl již otužilý těžce nabytými zkušenostmi z jiných spisovatelů dvacátých let proti podobným přepadením. Podíváme-li se dnes na „Kontrapunkt života“, jenž byl pokládán za typický román, kritisující společnost, působí na nás dojmem antikvárním. Minulá doba, kdy kulturní obsah této knihy a vrhání nemilosrdných reflektorů nihilistické filosofie, užívání vážně vypadajících vědeckých thesů a používání rafinované formy, nemilosrdně řadí vedle sebe představu k představě — kdy to všechno uvádělo v úžas a deprimovalo. Dnes víme, že tato kniha byla dozpěvem. Básnický nebylo možno už jíti dále, pouze teoreticky, což dokázala kniha „Konec civilisace“, v němž mezi vědou a mezi lidskostí není už styčného bodu.

Druhý autor této doby, Osbert Sitwell, si pohrával se satirou: neúnavně vynalézal situace a v nich demaskoval k tomu způsobilé charaktery. Podrobné líčení zvláštních a mučících příběhů touto logicky chladnou a naprosto vážnou formou působí únavně. V jeho knihách „Muž, který ztratil sám sebe“ a „Zázrak na Sinai“ není od počátku žádná vyhlídka na vyřešení.

Eric Linklater poslal svého nejasného hrdinu na cestu po Americe v románě „Juan v Americe“. Evropa a Amerika se tu stýkají v groteskních zvláštnostech a ve fantastických rozporech. Zbývá z toho mnoho překvapivého a neradostného. Až k srdci téže americké společnosti nás přivádí Conrad Aiken se strašlivou námahou svého „Great circle“. Můžeme souhlasit s autorem knihy „The Golden Vase“ Ludwigem Levisonem, který píše o celé skupině těchto autorů nadšených nestvůrným stylem těchto dvacátých let:

„Jejich ideálním typem byl nadaný, ale beznadějně neurotický Ir, jenž zničil umění jakožto sdělovací formu, protože se odvážil formulovati své nikde nedostižené sprostoty pouze v nejvyšším umělkovaném jazyku, konstruovaném s velikou učeností. Tento jazyk se může uchovati jen jako kuriosita, je podobný dialektu, který vynalezl nadaný poustevník, jenž žil a umřel na opuštěném ostrově.“

Není třeba podotýkati, že tímto autorem je míněn James Joyce.

Nové hledání skutečnosti.

Viděli jsme, jak autoři dvacátých let se stávají učenci a filosofové a jak ve své snaze zachytit „skutečnost“ se nedostali k cíli: skutečnost se jim posmívala. Jejich vliv vede k desilusi a k pesimismu. Jeden z těchto autorů, W. B. Maxwell, napsal sám ve své knize „Duté zrcadlo“:

„Kdybych byl básníkem, byl bych pyšnější na to, kdybych svou prostou povídkou přinesl útěchu a zapomnění k jedinému loži nemocného, — než kdyby mne všichni ti kritikové, nosící nosy vzhůru, zasypávali chválou za to, že jsem produkoval zatracené chytré a pesimistické žvatláni takového Prousta nebo takového Lawrence.“

Literárním cílem Katherine Mansfieldové je psáti pravdivé krátké povídky „simple, freely, from my heart“, prostě, volně a od srdce. To je dobře řečeno. Je podivno, že mezi vším tím umělkováním a vymyšlením stylových forem se nestarají autoři o jedinou velkou věc umění, o umění poetické. V době předchozí, kdy anglický světový názor dospěl svého uzavření, byl pokládán idealismus, realismus a determinismus za pevně vybudovanou slohovou formu, v jejichž mezích mohlo vyrůsti veliké poetické umění od Dickense a Thackeraye až po Thomase Hardyho a Galsworthyho. Naproti tomu literární zmatek poválečných let promarnil všechny hodnoty impresionismu a ze samého úsilí o styl přivedl svůj styl k absurdnosti.

Proto vyhledáváme dnes ona díla, v nichž opravdu básník proniká do tajemství života a proto také je pro nás vzácným ukazatelem cesty ono drobné a tiché záření Katheriny Mansfieldové s jejími povídkami „Zahradní slavnost“, „Obrazy“, „Dcery zesnulého plukovníka“ a podobně, jejichž ošklivými závoji prozraňuje již pravá „skutečnost“. — Také D. H. Lawrence hledal tajemství života. Jeho monomaničké soustředění na pohlavní akt však mu zasypalo přístup k plnosti životních událostí. Jeho speciální analýza duše provedla mu tentýž kousek, který provedla vídeňská psychoanalýza učenci Freudovi: oba pro stromy nevidí lesa. V četných a rozsáhlých románech Lawrenceových tančí všichni jednotvárný jepičí tanec kolem jediného bodu, z něhož má býti vyléčen celý svět: je tu rozseto veliké bohatství osob, situací i duševních prostorů: tajemství života však tu exploduje v krátkých spojeních. Po estetické stránce chybí četným románům Lawrenceovým uzavřená výstavba a přesvědčivost děje; jsou v ní jen jednotlivé partie, které ukazují mohutné linie tragedie velkého formátu. Nevypočitatelnost vášní stává se tu vlastním účelem. Pod tím trpí důstojnost lidské složky a vzdaluje se specifické anglické půdě. Rád bych o tom citoval Katherinu Mansfieldovou:

„To jsou bídné věci. Tato začarovaná honba za pohlavními dobrodružstvími je nevyšlovně nudná. Pohlaví jako pohlaví mne hrozně nudí: je to jako když rozpustilí pes čichá kolem ložnice prostitutky. Zní tu jakési přemoderní chichotání, které je ještě horší. Z něčeho takového bych mohla umřít.“

Stoupenci sublimovaného rámcového vyprávění pronásledují život vlastním způsobem: jim zdá se jedinou skutečností v edomí, skutečností vnitřní a proto se snaží zachytit i nejjemnější vlny proudícího vědomí. Virginia Woolfová přinesla román „Paní Dallowayová“, v němž předstihla všechny ostatní v literární honbě za skutečností: ukazuje tu nepřetržitý proud vědomí své hrdinky, do něhož pronikají vnější příhody jen jako caesury do nepřetržitého proudu. V knize „Vlny“ skýtá nám nový pohled na tajemství života a ukazuje nám vlny skutečnosti v šesterém různém lomení na šesti různých osobách. — Tato slohová forma, kterou můžeme nazývat buď „proudem vědomí“ nebo „sledem stavu vědomí“ se zdá docela vyběhaná. Snažila se sloužit tajemství života, vedla však k přehánění a ve svých chtěně vyhocovaných obměnách se stala spíše módou než uměním. Dokazuje to hluboko pronikající duševní příběh Bridgeta Drydena „Whither I must“, jenž se odehrává v New Yorku dne 28. prosince od devíti do tří hodin. — K těmto autorům řadí se Helena Grace Carlisleová se svým románem „Mothers Cry“ (Žena), v němž se vyprávění v první osobě snaží přiblížit strašlivému a děsnému tajemství života.

Autoři všedního života.

Autoři, o nichž jsme dosud mluvili, pracovali vybranými moderními anebo osobně vykombinovanými a vypilovanými slohovými prostředky. Druhá skupina autorů vypráví o tajemství života tím, že se především soustředí na děj, že sledují běh každodenního života a jeho osudů anebo se noří do tajemných příběhů lidské existence. Helena Ashonová přinesla příběh architekta „Cihly a Malta“, E. H. Young napsal dobré dílo anglické psychologie ve „Vikářově dceři“ a Suzan Glaspellová napsala náročný příběh Nory „Ambrose Holtová a rodina“. W. B. Maxwell líčí v „Poutníku Amosovi“ příběh prostého člověka lidu s jeho zdravým rozumem a vyhybá se jakýmkoliv přehnaným slohovým formám. Edward Sackville West v knize „Simpson, jeden z životů“ líčí jeden z těch nenáročných běhů života, příběh chůvy.

Sem patří James Hillton se svými dvěma povídkami „And now Good bye“ (A teď s Bohem) a „Good bye Mr. Chips“ (S Bohem, pane profesore), dvěma knížkami o umírání, jež však nejsou knížkami tragickými. První

z nich líčí příběh faráře, který miluje hudbu a žije mezi úzkoprsmými členy své farnosti uprostřed svého povolání, své šedivé a jednotvárné rodiny, zklamán, ač má plno dobré vůle a svědomitě plní své povinnosti. Jeho život je vyrušen příběhem: jeho žačka Elisabeth uteče z domova, aby se věnovala hudbě. Při rozmluvě s ní vyrostete z jejich vzájemného zájmu o hudbu láska a jako ve snu dochází k tomu, že oba se rozhodnou, že spojí svůj život. Když oba se vzdalují spolu ve vlaku, odejde Elisabeth na chvíli do jídelního vozu, dojde k srážce, a hrdina příběhu Howad vidí již jen, jak děvče zahyne v plamenech. Přinesou ho zraněného domů, oslavují ho jako hrdinu a on mlčí a tajemství jeho života přikrylo nové tajemství. — Také umírání v knize „S Bohem, pane profesore“ je pokojné. Profesor Chipping, který po smrti ženy a dítěte ztratil v životě všechno kromě své školy, tráví poslední chvíle svého života nablízku své koleje. Není to ani učenec, ani vynikající pedagog, ale patří ke svému ústavu Brookfieldu a nikdo si tuto školu nedovede představit bez jeho vřelého srdce, jeho podivuhodného humoru a jeho věrnosti. A když starý Chips se dostal až k svým posledním dnům, udělají si ještě jednou školáci žert z nového spolužáka, který ho navštíví a naposled osloví jeho dávnou školní přezdívku „S Bohem, pane Chipsi“. — Tento skvělý školní příběh si zaslouží, aby nebyl zapomenut. Působí jako dobrodini na čtenáře, který prošel tolika jednostrannými a neuvěřitelnými příběhy o žácích a profesorech. Je to prostičké vyprávění, je to sotva vyprávění, jednoduché samomluvy starého Chipse bez násilného rozdírání srdce a ledví. A přece je tato povídka plna tajemství života. Vidíme, že psaní románů stalo se v Anglii zase vážnou věcí, a že vznikají romány, které něco v sobě obsahují a u nichž můžeme mluvit i o vypravěčském umění.

Veteránem mnohostranného vypravěčského umění je Maurice Baring, jenž podal v knize „C“ pečlivý a podrobný vývojový příběh člověka, jakéhosi básníka nezrozených písní, jenž žije svůj nesplněný život a hyne nezmarou láskou k bezcenné ženě. Líčí tu skvěle rodinu, školu i společnost. Je to tragická kniha a po jejím dočtení nevidíte v tajemství života nic než tragiku. — Vita Sackville-Westová napsala skvěle a pravdivě vyličený zánik společnosti „The Edwardians“, dále příběh „Všechny vášně jsou vydány“, jenž líčí osudy stárnoucí Lady, jež obětovala svou moudrost i své srdce chladnému a egoistickému muži a žije po jeho smrti v úplné samotě. V příběhu „Třicet hodin odbíjí čas“, vyličila osud staré dámy, v „Rodinné historii“ ve čtyřech dílech s nadpisy „Šestnáct“, „Dvacet šest“, „Třicet šest“ a „Čtyřicet šest“ líčí jednotlivá desetiletí osudů Shirininých. Teprve její kniha „The Dark Island“ (Temný ostrov) je skutečný epos tajemného života. Je v něm ještě trochu příliš mnoho reflexu, bez níž však se tak jemná psychologie neobejde. Tento román však se blíží vrcholné dokonalosti epického díla. Je to tragédie o životě, o smrti a o sobě, odvrácení od nihilismu a desiluzionismu na cestě ke skutečnosti. — Charles Morgan klade v obou svých nejvýznamnějších knihách „Pramen“ a „Portret v zrcadle“ otázku: „Jaký smysl má pohlavní láska v rámci životního prostoru duše?“ Tuto otázku si klade tak vážně, že při ní zapomínáme na všechny deformace, jichž se jí dostávalo ve znehodnoceném románu dvacátých let.

Romány prostředí.

Každý člověk se rodí do určitého prostředí. Toto prostředí představuje soustředné kruhy. Nejvnitřnější z kruhů představuje to, co ve vlastnostech své povahy v sobě zdědil. Druhý kruh představuje svět jeho mládí, v němž se po prvé rozvíjel. Poslední kruh tvoří kulturní, sociální a politické útvary, jimiž musí projít a s nimiž se musí vypořádat. Determinističtí básníci neviděli jednu stránku skutečnosti, tvůrčí svobodu, viděli jen vázanost člověka. Nihilističtí a desilusionističtí básníci se nedovedli dívat na skutečnost,

poněvadž všechno pro ně bylo relativní, takže realita se jim pokroutila v rukou. Skutečný román prostředí se musí vyhnouti dvěma úskalím. Předně nahému líčení poměrů — a za druhé klamně víře v jiné poměry, které jako zázrakem poskytnou lidem volný životní prostor. Prvnímu úskalí podlehl román zolovský, druhému román tendenční. Nemůžeme ještě předpovědět, zda se podaří anglickému románu, který dnes stojí na rozcestí, zahrnutí beznadějný naturalismus i vyhnouti se románu tendenčnímu.

Mnoho přátel získala si Elizabeth Cambridgeová svým románem „Hostages to Fortune“, jehož hrdinou je žena venkovského lékaře, která má svědomitého a pilného muže, jenž ji miluje velice upřímně a přece pro ni neznamená žádnou velikou výhru. Catherina rodí a vychovává děti, znamenitě je kresleno její okolí, celá rodina, děti vyrůstají a vpadají do domu s různými modernostmi. A ještě lépe je vylíčena statečnost, s níž Catherina si dovede bezvýhradně z okolního světa vytvářiti svůj svět vlastní. Její ctižádostí je štěstí jejich dětí, které snad budou žít radostněji než my, protože méně očekávají. — Oni ubožáci, kteří řadí na Jamaica v dobrodružných pirátských výpravách, vzbudili vzrušení v civilisovaném světě. Vylíčil je Richard Hughes ve „Vichřici nad Jamai-kou“, v knize, v níž vidíme podivný zápas generací, z nichž jedna druhou vůbec nezná. — Sheila Kaye-Smithová á napsala dětský příběh „Dětské léto“ a potvrdila v něm svou pověst mistra v líčení milie.

Román Richarda Aldingtona „Všichni muži jsou nepřátelé“ neguje všechny okolní svět, v němž nalézá jen smyslnou lásku. Vážíme si tohoto uměleckého díla. S jakýmsi fanatickým vztekem vrací se ke svému tematiku Aldington ještě jednou v knize „Ženy musí pracovat“, v níž opět vidíme, jak člověk prchá z touhy po samostatnosti ze stísněného rodného domu, svázaného konvencemi. Básník tu na osudech své hrdinky Etty ukazuje všechny problémy nepřátelského okolního světa: nikde se však nepřibližuje k rozluštění.

Veliké romány okolního světa představuje „Magnoliová ulička“ od Louise Goldinga. Obývá ji překvapivé množství lidí, křesťanů a židů, kteří bydlí v jejich sudých i lichých číslech. Když projedeme tímto jejich světem, zůstane nám kromě vzpomínky na několik výstředních povah dojem strakatého hemžení, jehož typy zachycují všeobecné rysy prostřednosti. Tento zmatek, skládající se z prastarých náboženských zvyklostí a přesvědčení, z výbuchů nenávisti a slovních vášní, z požitku a odříkání, z naivnosti a rafinovanosti, z nadšení pravého i nepravého, z lidskosti a nelidskosti, z dobývání a obětování, to všechno je úžasné názorným výkonem, který brzy je kolportážní a brzy dílem autora vysoké úrovně. Zde se prožívají a vyžívají doba předválečná, válka, i léta po válce.

Daleko angličtější a také umělečtější je vedle uličky Goldingovy J. B. Priestleyova „Andělská ulička“. Priestleyovi se podařilo probadat i poznati dnešní Anglii po sociální stránce. Rozšířil znalost Anglie svými essayi „Anglická cesta“. „Dobří kamarádi“ vedou skupinu herců různými podivnými příběhy a skrytou a nejvlastnější Anglii. Je to moderní šelmovský román, který si zaslouží lásky a je plný srdečnosti, voní zemí, a je plný potrhých nápadů, plný věrnosti, prostoty a vířivého rozmaru. Zde vidíme okolní svět bez tajemství a bez iracionality. V románě „Andělská ulička“ tvoří toto milieu stará solidní obchodní Anglie, věrná své rutině a vžitá bez jakýchkoliv otázek. Vlastním námětem je, jak do tohoto okruhu proniká poválečný svět jako rozkazující a drzá novota. Dobré staré časy mizejí a všechny ty novoty ruší starý maloměstský mrav. Mezi jednotlivými řádky vane básnické kouzlo. — Jak se rozplývá životní lež a maloměstský obchodní svět a proměňuje se v komedii, vidíme v Priestleyovu „Zázračném hrdinovi“. Líčí tu, jak novinářský reporter udělá hrdinou sprostého mechanika, jenž pouhým

nedopatřením uhasí zdánlivě nebezpečný oheň a jak ho touto slávou vytrhne z jeho zdravého okolí a téměř ruinoje. Vidíme tu podvodnickou atmosféru novinářskou, luxusní hotel a prostředí. z něhož ubohou obět zase přivede zpět do jeho zdravého světa návštěva u nezaměstnaných příbuzných.

Hugh Walpole miluje ve své mnohotvárné literární činnosti výstřední zjev perversního, amorálního nebo příšerného rázu. Všimneme si na tomto místě jeho tři velkých románů „Katedrála“, „Zimní měsíc“ a „Kapitán Nicholas“. Hrdinou historie o katedrále je arciděkan, žijící v prostředí, pevně spojeném anglickou vírou, — druhý román patří svým rázem do tvorby dvacátých let a třetí má hrdinou kapitána špatné pověsti. Je to kniha, nad níž se čtenář nejprve zlobí a která se mu nakonec zdá nudnou. Mám dojem, že tu bylo promarněno mnoho úsilí.

Realism v historii.

Anglie je země životopisů, vzpomínek a autobiografií. Přesto je nápadným, jak silná vlna historických románů a životopisů se hrne dnes na anglické čtenáře. I to vyplývá z hořkosti a desilusionismu dvacátých let, jež nás lícila tak pochybnými, že bylo třeba uchýlovati se k hrdinám minulosti. Historický román musí se vyhnouti jednomu nebezpečí: aby jeho romantika se nestala fantastickou a přestala býti historií, aby se nezřítíl dějinný román do dobrodružnosti a neskutečnosti, jak se stalo nejčtenějšímu románu roku 1934 „Anthony Adverse“ od Herveye Allena.

Vytvářiti historický román se zvláštním kouzlem anglické krajiny s jejími horami a jezery, horskými přechody a lukami, malými městy a dvorci, se vším kouzlem silnic, hospod a selských chat podařilo se Hughesu Walpolevi v jeho románové tetralogii o rodu Herriesů. Stojí za to přečíst těchto 2000 stran sagy o Herriesech, kterou můžeme postavit vedle sagy o Forsytech. Zde nalézáme proti sobě postaveny obě stránky anglické duše, jistotu a střízlivost průměrných lidí a poetickou revoltu jednotlivců. To, co jsme u Galsworthyho viděli jako vrchní tok a spodní proudy, vrací se u Walpole jako otevřený zápas jednotlivých členů rodu proti sobě:

Angličané měli důvěřivou jistotu, a to je vždycky odlišovalo od ostatního světa a vždycky je bude od něho oddělovati, ať už zůstane ostrov ostrovem či nikoli. To vysvětluje jejich všeobecnou neoblíbenost, jejich ostrovní svévoli, jejich pokrytectví i hluboký klid v každé krizi. To vysvětluje i velkomyslné a vřelé srdce, které se cizincům skrývá pod bláhovým pancířem chladné zlomyslnosti. Historie každé anglické rodiny je konec konců více komedií než tragedií, je komedií, v níž jsou pestrě přes sebe přeházeny rozmanité věci jako jarní květy, hrnce s čajem, bitva u Trafalgaru, londýnská mlha, pivo a farářův venkovský dům. Tato důvěřivá jistota je skutečným důvodem velkolepých úspěchů velkých básníků. Poesie vzniká z rebelantského pobouření.“

Viděli jsme, že pravá poesie se postavila stejně revoltujícím způsobem proti literatuře dvacátých let s jejími společenskými starostmi. Bláznivé experimenty a výstřelky se končí v bezpečném pocitu národního společenství.

Clemence Daneová (Winifred Ashton) přinesla v „Legendě“ rodinnou sagu, historii Charlotty Bronteové a jejích sester. Je to příběh herecké rodiny velkého stylu, která prochází třemi stoletími, román královských představitelů Shakespearských hrdinů. Je třeba zapomenouti, že Rose Macaulayová napsala knihy „Told by an Idiot“ a „Orpham Island“, abychom jejich autorku mohli plně oceniti v jejím historickém románu „Byli poraženi“, jehož hrdinou je básník Robert Herrick a prostředím universita v Cambridgi. — Thorntona Wildera proslavil román „Most sv. Ludvíka Krále“, jeho „Kabala“ se svým umělkovaným prostředím však nestojí za přečtení. Co tvoří kouzlo prvního románu, odehrávajícího se ve španělském Peru, je, při vši chatrnosti jeho provedení, metafysická otázka, zda si pět osob, které zahynuly při

pádu starého mostu, jakoby „náhodou“, skutečně zasloužilo svou smrt. — V dlouhém románu „Farma“ podává Louis Bromfield tragedii selského statku od nadějného počátku roku 1815 až do roku světové války. Ukazuje tu, že selský statek je životní formou, která vyšla z užívání: a byla to dobrá forma. — V této souvislosti všimněme si ještě jako vzorného příkladu epického umění i jeho úpadku velké rodinné historie Whiteoaků, již napsala kanadská Angličanka M a z o d e l a R o c h e o v á. Titul prvního dílu je „Jalna“, titul druhého „Whiteoakové“ a třetího „Finchovo bohatství“. Skvěle se tu líčí život rodiny na zámku Jalně a všechny osoby od skoro stoleté cholerické a výstřední babičky až po její děti a vnuky žijí a vyrůstají před našima očima. Jen jeden z nich vypadne z celkového rámce, „básník Eden“. A jeho žena z New Yorku zůstane na starém panství cizinkou. Když paní Whiteoaková se svými sty lety zemře, zhroutí se celá rodina i román. Její majetek přejde na hudebníka Fincha, neobratného mladého muže. V Evropě se rozplývá jmění i Whiteoakové: dvacátá léta dokončí rozklad toho, co zbylo.

To jsou knihy, které se snaží jako každé velké vypravěčské umění uvést v soulad a v jednotu tajemství života a moci okolního života v duchu věčné poesie. V nich se končí desilusionismus a stylistická libovůle dvacátých let a v nich se rodí nový realismus dnešního anglického románu.

filosofie a psychologie

Verus:

Psychologové proti Freudovi

Politická psychologie.

Tři nauky rozčarování, zbavující člověka illusí: Marx postavil velký otázník za ideální pohnutky myšlení a jednání, a při tom ukázal funkci třídního zájmu; druhá, psychologie odhalující masky, byla Nietzscheovská se svým mohutným útokem proti hodnotám doby; třetí v řadě byla psychoanalýza Freudova, jež odkryla prameny pudového jednání člověka. Nietzsche a Freud odhalili ve dvou různých oborech velké podvody, v nichž lidstvo žilo. Oba ukázali, jak člověk tká závoje zahalující nejsilnější motivy jednání: svou vůli k moci a svou pohlavnost, — zahalení, jimiž by se sám rád rehabilitoval před sebou. Freud pracoval nejen na ozdravení proti nemoci, nýbrž rozvinul současně i kulturní filosofii a namaloval nový obraz člověka. Jádrem jeho nauky o člověku je odhalení nejnižší a nejhlubší podstaty člověka, jeho nejskrytější bytosti, jež se neliší ničím od bytosti zvířecí a jež je vytvořena z nikdy nenasytitelných pudů, které se dožadují, aby rozkoš, jednou pocítěná nekonečněkrát se opakovala.

Ve své poslední koncepci definuje Freud dva druhy takových pudů: pudy života a pudy smrti. První z nich směřují podle něho všude vždycky znovu jen k pohlavnímu orgasmu, jakožto k vrcholu čistě vitálního života a ruší všechno, co neposkytuje rozkoš. Druhé hledají ve smrti poslední, nejvyšší rozkoš zničení, pro ně je smyslem a cílem života smrt. Vedle toho jsou druhotná, odvozená a z nouze oněch pudů vzniklá duševní hnutí: pocity viny, svědomí, morálka, dobrota — jimž je možno připisovati zejména v životě sociálních jakousi důležitost. V podstatě však jsou to poruchy, osudnosti, jež by tu raději neměly být. Spontánní jsou pro Freuda jenom pudy: něžnost, láska, uctívání, ztělesňují pro něho sexuální žádosti, jejichž uskutečnění se klade něco v cestu, jimž se nedostalo možnosti přímého splnění. Kulturní

výtvoři si vykládá výhradně jako zatlačení pudu, jež se rozvíjí jen z nemožnosti bezprostředního uspokojení pudu. Dobrota, obětavost a podobná hnutí se pro něho skládají z nesplněných sexuálních přání a z marnivosti. Jedinou prapodstatou člověka je všechno čistě vitálně pudové.

Tímto Freudovým názorem se mnohotvárnost osobních sklonů označuje za relativně bezvýznamnou — naproti tomu základna pudová je jednotná. Podivné důsledky této nauky vyzvedl významný německý psycholog Prinzhorn. Jestliže tato formulka, že „všichni lidé si jsou rovni před pudem“, se obrátí na pole politické, opravňuje jakoukoliv bezohlednou nadvládu velikého počtu. Přijmeme-li tuto zásadu za správnou, vyplývá z ní nezadržitelná nivelisace lidstva. Prinzhorn pravil: „Kdo by přijal tuto thési Freudovu, směřoval by k takovému směru politiky, v níž by rozhodovala rovnost všech pudů.“ V tomto smyslu ukázal na úkol psychoanalýzy ve Švýcarsku, v Americe a v Rusku.

To bylo něco nového: nauka Freudova, jež původně vystupovala jen jako čistá věda, obdržela pojednou funkci politickou. S tímto objevem přinesl protivníkům psychoanalýzy Prinzhorn jejich základní heslo. Je zajímavé, že největší rozšíření našlo dnes toto heslo v hitlerovském Německu. Množství novoněmeckých psychotherapeutů si neosvojilo jen vulgární zásady nacionálně socialistické rasové politiky, nýbrž počali bojovati proti psychoanalýze zejména proto, že prý je namířená proti „vyššímu typu lidskému“ a brání jeho plnému rozvinutí.

Psychoanalýza — plod určité doby.

Jinou námitkou proti Freudově psychologii přinesl rovněž Prinzhorn a přijal ji od něho anglický psycholog Williams. Ti oba tvrdí, že psychoanalýza je produktem určité epochy, nese její znaky a má daleko méně významu pro epochu jinou.

Vidí východisko psychoanalýzy v tom, že v osmdesátých a devadesátých letech minulého století pod tlakem mravnostních principů buržoasných vrstev byl pudový život tehdejších lidí soustavně zatlačován do pozadí. Byla to doba, kdy nesmělo vystoupiti do denního světla nic z celého přirozeného, pudového života. Nebylo ani sportu, nebylo společných koupelí nebo příležitostí, aby se prostá fakta fyziologická počala posuzovati s nezaujatou věcností. Zejména v Německu a v Rakousku tomu tak bylo. Anglie byla sice domovem a východiskem této pruderie spojené s náboženskou bigotností — v ní však se již tehdy pěstoval sport a přinášel značnou protiváhu. Sport změnil vnější formu tělesné výchovy. Přece však nemohl ani tam dosáhnout toho, aby fakta pudového života se dostala do středu veřejné diskuse. Chceme-li porozuměti, jak pokrytecký byl život oněch let, stačí, abychom si představili, jak vypadaly tehdy pokoje, látky, nábytek a oděvy. Jsou nejlepším dokumentem toho, jak prohnaným tehdy byl povrch života. V této době celý obor sexuality obdržel ráz něčeho dusného, přetopeného, zvrhlého, neřestného.

V jiných epochách byl vztah k pudovému životu člověka pravdivější, než v druhé polovině devatenáctého století. Za rokoka a v romantice byla po této stránce na příklad daleko větší volnost a mezi přírodou a civilisací docházelo k přiměřenějšímu vyrovnání.

Představíme-li si před sebou lidský typ, na nějž se první Freudovy teoretické výklady vztahovaly, vidíme tento náročný, životu vzdálený obraz pruderie, v němž žilo měšťáctvo z roku 1890. Velká většina těchto lidí žila tehdy skutečně v umělém a klamavém převleku; zatlačovali svůj pudový život a jen s velikou námahou bylo u nich možno proti jejich chronickému odporu přivést do světla plného vědomí

všechno to, co se dalo v temných hlubinách jejich duší. Každý pohlavní zážitek musil býti spojen se špatným svědomím. Instance „censury“, kterou Freud objevil a jež brání tomu, aby tak mnohé hnutí došlo do plného uvědomení, reprezentovala tehdy skutečně existující zákoník dobrého mravu.

Dnešní člověk uniká psychoanalýze.

Člověk dnešních dnů však vypadá docela jinak. Představte si dnešního třicetiletého člověka: pro něho sport je samozřejmostí, ve věcech náboženských, uměleckých i erotických neuznává žádných autorit, nýbrž jde si svou cestou. Je stejně přístupný problémům technickým jako duševním a dívá se na život jako na krásný, napínavý a trochu dobrodružný podnik. Prinzhorn je toho názoru, že uprostřed této generace má psychoanalýza daleko menší význam. V oněch dobách pruderie byla účinným výbušným prostředkem, cestou k duševní upřímnosti: uvolňovala „komplexy a zatlačené představy“, účinkovala proti „odporujícím instancím“, jejichž původ tkvěl v tehdejší společenské morálce. Psychoanalýza tehdy pořizovala spojení s mocnostmi podvědomého života a deformovanému člověku dodávala odvalu, aby byl sebou samotným. Člověk dnešních dnů má komplexů daleko méně, nezatlačuje již tolik žádostí do podvědomí, naopak radostně nebo i cynicky přisvědčuje všemu tomu, co tehdy musilo být složitým procesem psychoanalýzy teprve namáhavě osvobozeno. Podíváte-li se na dnešní generaci dvacetiletých nebo ještě mladších, platí to v míře ještě větší, ne-li bezvýhradně, tedy jistě pro velkou většinu. Pro ně není již třeba psychoanalýzy, neboť tato nauka se společensky už pro ně vyžila. Její působnost se dnes omezuje jen na relativně malý okruh neurotických onemocnění. Její největší zásluhy jsou dnes už historické: ona dovedla vědeckými metodami dopomoci ke všeobecné platnosti nauce, jež dovedla se všemi důsledky studovati člověka jako pudového tvora se všemi jeho slabostmi, přednostmi i nestvůrami, jež ho akceptovala takového, jaký je, „mimo dobro a zlo“.

Prosí se: nekritisovat!

Je možno Freudovy metody v přísném smyslu nazvat skutečně vědou? Psychoanalýza se dočkala podivného obratu, aby se ubránila svým odpůrcům. Ve své nesnášlivosti se podobá Freud naprosto Marxovi: oba tuto nesnášlivost budovali velice opatrně a velice rafinovaně. Oba se chrání proti jakékoli zásadní kritice tím, že omezují podmínky, za nichž je vůbec dovoleno jejich dílo kritisovat. U Marxe je dokonce už formulován princip, jenž měl v dnešním marxismu tak zhoubné důsledky: popírá kompetenci všech, kteří nesdílejí jeho názory, a tvrdí, že jejich třídní zájem jim znemožňuje dospěti stejnému pochopení věci, jak k němu dospěl on. Tato myšlenka je důvodem dogmatického ustrnutí marxismu. Podobná these Freudova má v jeho nauce podobné důsledky.

Ani Freud není ochoten vystavit se zásadní kritice. Formuloval to paradoxním způsobem: odmítá-li někdo mou nauku, je to právě důkazem, že má nauka je správná. Nemí ochoten vyříditi logickou diskusi námitky, které se proti psychoanalýze vznášejí. Všechny námitky se pro něho stávají naopak symptomem, příznakem toho, že jeho odpůrce je sám neuroticky brzděn. Jeho námitky vysvětluje Freud jako onen známý „odpor“, jenž brání neurotickému člověku v tom, aby jeho podvě-

domé zážitky pronikly do plného vědomí. Freud kvalifikuje všechny polemiky jako „intelektuální záminky“, na něž nemá smyslu ani odpovídat.

Stejně také psychoanalytik vykládá, že čistě teoretický výklad jeho nauky nemá základního významu pro její skutečné poznání. Tvrdí, že tato nauka spočívá v základě na experimentu, jenž se nedá vnějškově předvésti, nýbrž který musí člověk prožiti na sobě samotném. To, co označuje experimentem, je psychoanalytická kura praktické analýsy. Jestliže odpůrce se této podmínce podrobí a skutečně se podřídí psychoanalytické kure a pak přece jen tuto nauku v celém jejím rozsahu neuzná — nepolemkuje psychoanalytik ani pak s jeho argumenty, nýbrž označuje všechny námitky za pouhý příznak nemoci. Právem poukázal Weizsäcker a Mittenzwey na to, že podobná metoda logicky hodnocena naprosto nevyhovuje metodě vědy, a zejména ne vědy přírodní.

Mnoho psychologů, mezi nimi Mittenzwey a I. H. Schulz, kritisovali celou metodu s tohoto hlediska. Zdráhali se uznati pojem „odporu“ v této formě, jež vede k dogmatismu. Tím se jejich diskuse s psychoanalytiky dostala do zábavné situace. Freudovci tvrdili: jen uznání tohoto pojmu vytváří předpoklad, aby vůbec mohl někdo nahlédnouti do psychoanalýsy. Kdo tento pojem popírá, nemůže býti analysován, a psychoanalýza jako samostatný zdroj poznání mu je uzavřena. Nepřijme-li tento pojem odporu, je to znakem zaujatosti: při podobném postoji nemá analýza výsledku, takže je lépe vůbec ji nepodnikati. — Odpůrci Freuda tvrdili, že jsou zásadně ochotni převzítí pomocné pojmy, ne však takové, které hned od počátku jsou s to zabrániti logické debatě o nauce. Ukazovali také na to, že analytik nemá vůbec žádné použitelné metody, aby oddělil od logické námitky to, co nazývá „odporem“. Analytici totiž pokládají obyčejně za charakteristické, že k překonávání „odporu“ dochází za prudkých výbuchů citu. Nedochází-li k tomu, jestliže člověk, jenž je analysován, zůstává lhostejným nebo skeptickým při překonávání tohoto odporu, nazývají to ochrnutím normální citové reakce, a tím právě důkazem toho, že tu „odpor“ existuje.

Tak bylo zjištěno, že diskuse o tomto důležitém bodu psychoanalytické nauky je beznadějná. Proto se oficiální psychologie v různých zemích vzdálila od Freudismu a spokojila se tím, že hleděla na analytiku jako na outsidersy, kteří si jdou svými cestami a o jejichž výsledky se není třeba starat. Pro některé prozíravé psychology, mezi nimi pro I. H. Schulze, právě to bylo podnětem obrátiti se k jiné nauce, jež se nedostávala do rozporu s logickými principy.

Francouzská škola psychologická.

Nauka o podvědomí, jež je jádrem psychoanalýsy, došla u Freuda vývoje vlivem velkých francouzských psychologů, u nichž se učil. Středem badání, jímž se zaměstnávali jeho učitelé Charcot v Paříži a Bernheim v Nancy, byl fenomen hypnosy. Bernheim se stal zakladatelem nového vědeckého chápání hypnosy a jeho klasické dílo o suggestci přeložil Freud do němčiny. Na jeho poznatcích budovali ve Francii Janet a Baudouin a v Anglii Myers, a došli k praktickým důsledkům, že k podvědomí, které uznávali stejně jako Freud, se dostali způsobem jiným a jednodušším než on.

Tito psychologové studovali nejprve stupně psychologického procesu. Rozdělují stav somnambulní, nejhlubší hypnosy a hypnosy střední a lehkou. V hypnose hluboké upadá pacient do stavu podobného spánku, jenž se liší od skutečného spánku pouze spojením, které zůstává mezi hypnotizovaným a hypnotizujícím. V hluboké hypnose může mluvit

lékař s pacientem a působiti sugestivně i na jeho tělesné funkce. Je možno tím vyvolati ochrnutí, oslepnutí, ohluchnutí, je možno podnikati i operace, při nichž pacient necítí bolesti. Po probuzení z hypnotického spánku neví pacient nic o tom, co se mezitím událo. Při hluboké hypnose vzniká dojem dvojité osobnosti, první, jež je bdělá, vědomá a logicky kritická — a druhé, podvědomé, věřící, nadané obrazností. Při hypnose mizí osobnost vědomá a nastupuje podvědomá — při probuzení se vědomá osobnost zase vrací. Obě jsou od sebe naprosto ohraničeny naprostým nedostatkem paměti.

Podobný stav, jako tento, jenž tu byl vyvolán uměle, stav, na nějž pofreudovská psychologie vrhá nové světlo, je stav somnambulismu, náměsíčnosti. Náměsíčník činí věci, jež by se mu při vědomí nikdy nepodařily. Představy, které vedou náměsíčního k cestám po střeších, jsou stejné jako sugesce, jimž podléhá hypnotisovaný. Jsou ve své účinnosti tak silné proto, že je neomezuje žádná vědomá kritika, a že jsou podepřeny jen o silnou činnost podvědomí a fantasie. — V hypnose střední tak silný rozdíl mezi osobností vědomou a podvědomou nevystupuje. Chybí tu při procitnutí i nedostatek rozpominání.

Zvláštní pozornost věnují dnes psychologové stavu třetímu, stavu hypnosy lehké. Vyznačuje se tím, že jej může vyvolati kterýkoli člověk sám. Podle Baudouina a Brauchleho je fyziologickým předpokladem tohoto stavu naprosto uvolnění svalů. Tím se současně automaticky uvolňuje i postoj duševní: uvolnění tělesných svalů je těsně spojeno s pocitem duševního klidu. V tomto stavu je člověk obzvláště přístupný sugestivním vlivům — ať už sugesce přichází od někoho jiného, nebo od sebe samotného (autosugesce). Zvláště francouzští psychologové dnes studují zvláštnosti tohoto stavu, věnují se jim však i Němci jako I. H. Schulz, Brauchle a jiní a Angličané jako Drever.

Chevreulovo kyvadlo.

Pomocí takové lehké hypnosy je možno vyvolati bez obtíží stav polovědomí. Současně se počnou vyvíjeti „denní sny“, kterých používali i psychoanalytici za východisko své práce, poněvadž tu nalézali cestu k poznání skrytých úmyslů a sklonů a jejich uvědomením se snažili zbaviti pacienty jejich poruch. Moderní psychologové však volí jinou cestu než freudovci. Zatím co psychoanalytici se snažili podvědomé afekty a představy odstraňovati — snaží se moderní psychologové působiti na organismus duševní i tělesný nově dodávanými představami, jež se určitým způsobem do podvědomí pacienta vštěpují. Cesta, již dospěli ke svým poznatkům, byla však přes to podobná, jako cesta psychoanalysy. Nebylo dovoleno držeti se doktrin, které by předem ustanovovaly, co je možno a co nikoli, nýbrž bylo třeba pokusů a získávání co možno přesných zkušeností — a teprve tyto pak vysvětlovati pomocí teorie.

Na počátku tohoto nového psychologického poznání stojí pokus s tak zvaným „Chevreulovým kyvadlem“, jež může každý opakovati. Zřídí se kyvadlo z nití a prstenu, nebo jiného těžkého předmětu, drží se nad listem papíru, na němž je nakreslen kříž a kruh: tato příprava slouží k tomu, abychom se přesvědčili o tom, jakou moc má představa. Myslíme-li totiž na vvislou linii kříže, aniž při tom děláme vědomě nějaký pohyb rukou, počne se kyvadlo za chvíli kývati tímto směrem. Myslíme-li na příčnou linii, počne pohyb kyvadla tímto směrem. Představa kříže stačí k tomu, aby uvedla kyvadlo do kruhovitěho pohybu. Na tomto faktu není naprosto nic mystického: je zajímavým poučením o tom, jak představa přímo působí na podvědomí. Při tom se totiž

ukáže, že instance, jež se nedá regulovati bezprostředně lidskou vůlí, řídí pohyb lidské ruky. Při tomto procesu je ovšem možno dosáhnouti stejného efektu i přímo tím, že uvedené pohyby jsou prováděny vědomě — ve velkém počtu jiných případů však impulsy vůle jsou naprosto neúčinné. Jestliže se na příklad koktavý snaží s vynaložením celé své vůle mluvit klidně a plynule, nedosáhne tím nejmenšího úspěchu: naopak, jeho neduh se ukáže ještě horším, než byl před tím. Podvědomá představa totiž zabraňuje účinnosti přímého podnětu vůle. A tak je tomu při všech onemocněních duševních a nervových. Snažíme-li se odstraniti jejich příznaky námahou vůle, zjistíme, že tím naopak zesilují. Tento zákon formuloval Baudouin takto: „Dostanou-li se do konfliktu vědomá vůle a podvědomá představa, zvítězí vždycky představa a vůle podlehne.“ Podvědomí je tedy silnější než podnět vůle. Tato pozorování nás učí, že je třeba stavěti se proti přímému zásahu vůle s velikou skepti a vymezovati pro sílu vůle všeobecně daleko menší význam, než se stává v dnešní pedagogice.

Ve vztahu na neurotické chorobné stavy mluví Baudouin o „zákonu námahy, která dosahuje opaku“.

Couéism

Má-li představa tak silný význam, jest dvojnásob důležitou uváděti správné představy. Z této úvahy vycházel francouzský lékárník Coué, jenž vytvořil sugestivní systém, o jehož prostotě se mnoho vtipkovalo. Základní myšlenka Couéova však je dnes všeobecně uznána v moderní francouzské psychologii. Dnes se psychologové nesaží zdlouhavou analýsou odstraňovati chorobné představy z podvědomí po freudovském způsobu, nýbrž snaží se nahraditi je ozdravujícími představami. Používají k tomu sugescí, jež pacientovi buď dodává cizí osoba, nebo jež si vštěpuje sám. Tímto způsobem se stalo možným při určitých neurotických onemocněních (ne při organických) dosáhnouti zlepšení a vyléčení. O částečně neprávem zesměšňovaném, částečně proslavovaném Couéovi píše psycholog Dr. Brauchle:

„Působil dojem učitele, nikoli lékaře. Jsa pouhý lékárník, byl příliš skromný, než aby si osoboval rozhodování o nemocech. Snažil se vychovávat své návštěvníky k sebedůvěře, optimismu i v nemoci. Jeho formulí bylo: „Všechno jde stále k lepšímu“, již se snažil opakováním vštěpiti do podvědomí pacienta.“

Proti těmto příliš zjednodušeným metodám protestovali vědeckí psychologové, zatím co škola Baudouinova a přesně popsala to, co bylo správným na těchto poznatkách. Pokusy s autosugescí v psychickém ošetřování mají naproti Freudově psychoanalýze velký význam tím, že přivádějí pacienta k tomu, aby si pomohl sám. Naproti tomu vychovává psychoanalýsa pacienty k pasivitě: vštěpuje se jim, že bez pomoci psychoanalytika se nemohou zbaviti svých poruch. Tím se dostávají do závislosti na lékaři někdy na celé roky. Často se stává analysovaný pacient přímo lékařovým médiem. Lékař analyzuje podle určitého schematu, jimž se domakává pacientova podvědomí. Lékař poslouchá tak dlouho, až slyšel všechno, co podle svého systému očekává. Nesnaží se však pacienta přivesti k tomu, aby ozdravěl pomocí svých vlastních sil.

Naproti tomu praxe psychologů I. H. Schulze, Jacoby a Gindlera se snaží jednotlivce aktivisovati a ukázati mu, jak se může státí pánem sebe sama a získati přístup ke svému podvědomí bez cizí pomoci. Nejde tu ovšem o léčeni těžké neurotické choroby jako o uvolnění křečovitých zábran jednotlivců. I. H. Schulz poukázal na význam psychologického paralelismu, o němž jsme mluvili při duševním uvolnění v lehké hypnose. Nervosní lidé trpí tím,

že v postoji a stažení obličej prozrazují napětí a při svých pohybech vynakládají množství chybně vynaložené energie. Zdraví duševní se ukazuje i při tom, jak zdraví lidé ovládají své tělo. Z toho vyplynula jednoduchá metoda, jak působiti pomocí těla na duševní stav člověka tím, že se uvolní všechno křečovitě z tělesných pohybů. Toto uvolnění působí i na celý organism, a působí, že člověk disponuje svou energií správněji, než činil dosud. Tím se odstraňuje příležitost ke tvoření komplexů a křečovitých duševních stavů, které ošetřovali freudovci svou přesložitou a rozvleklou terapií.

Život a instituce

Georges Weill:

Usměrnění novin po válce

I.

Usměrnění v sensačnosti

Dnešní tisk všech evropských zemí je „usměrněn“ tolika různými směry, že si je ani neuvědomujeme: neplatí to pouze o diktaturách. Tento protiindividualistický, protiliberalistický a protioriginální rys novin se počíná objevovati už po světové válce.

Nejprve, když spojenci zvítězili, přišla do novin na celém světě vlna svobody. Velké státy západní, Anglie, Spojené státy, Francie a Itálie, zrušily cenzuru vůbec a uvedly znovu v platnost všechny staré zákony o svobodě tisku. Také nové státy, které mírovými smlouvami byly roku 1919 uvedeny v život, slíbily ve svých ústavních listinách novinám naprosto nezávislý život. Příkladem toho je 113. článek ústavy československé, jenž zaručuje svobodu tisku a zakazuje jakoukoli jeho předběžnou cenzuru. Stejně také polská ústava z roku 1921 zajišťuje ve svém čl. 105:

„Svoboda tisku je zaručena. Nemůže býti podroben žádné cenzuře, ani vládní kontrole. Na území Republiky nemůže býti doprava novin ani jiných tiskovin nijakým způsobem omezena, ať již se to děje poštou nebo jinak. Totéž platí o prodeji tiskovin.“

V ústavních listinách jiných států jest tomu stejně. Také u států ve válce poražených se objevují stejné tendence. Stačí, budeme-li citovati čl. 118 německé ústavní listiny Výmarské, jehož text zní dnes poněkud pikantně:

„Každý Němec má právo v mezích všeobecně platných zákonů naprosto svobodně projevovati své mínění slovem, písmem, tiskem, obrazy i v jakékoli jiné formě.“

Skutečnost, která se dostavila však záhy ve všech zemích, obvinila z omylu všechny slavnostní přísliby parlamentů a všechny naděje lidí příliš svobodomyšlných. Ve všech velkých vítězných zemích se vyvíjely noviny po stránce hospodářské, šířily se zejména jejich stránky insertní a jejich stránky s denními zprávami, šířil se jejich zájem o kapitalismus a poněmž docházelo k nejrůznějším obmezováním příslibované svobody tisku nejen se strany vlády, nýbrž i se strany mocných koncernů, jimž noviny patřily.

Podíváme-li se na noviny ve Spojených státech v posledních patnácti letech, vidíme, že především insertní stránky se staly bohatšími než byly kdykoliv před tím. Reklama počala býti posuzována jako věda prvního řádu, a inserty počaly vycházeti z jejich škol, jejich laboratoří a jejich kanceláří. Noviny počaly usilovati, aby inserentům nabízely co nejvíce zvláštních výhod. Zejména se snažily lákati z vyšším nákladem nové a nové inserty.

Aby byl zvýšen náklad, počala se zvyšovati přitažlivost novin jejich stupňovanou *sensací*. Kterýsi pozorovatel dnešního života to formuloval: „Pro dnešní podnikavé lidi, zaměstnané v obchodě, jest záliba v sensačnosti nezbytným projevem romantismu.“ Na tuto sensačnost počnou se poněmž usměrňovati velké časopisy. Jednou skýtá sensaci detailní vyličení zločinu. Jindy nalézá formu v dojmavém vyličení nějaké epizody, jež svou sentimentálností dojmě zástupy čtenářů. Začalo to roku 1926, kdy kterési newyorské noviny vyličily příjezd německého parníku, při němž mladá pasażérka zemřela právě při vystupování, na nábřeží, kde ji očekával její snoubenec s její sestrou. To byl příklad zprávy s „lidským interesem“, která dojmá vášnivé čtenáře. Podobný lidský zájem představuje po jiné stránce historika s anglickým lordem, jenž z amatérismu řídí stroj, zatím co kolem řadí všeobecná stávka.

Jinou formou sensačního tisku jsou „tabloidy“. Jsou to publikace, vydávané ve formátu daleko menším než noviny, jež se hodí pohodlně k četbě v tramvaji nebo v hostinci. Stránky jsou zejména zaplněny fotografiemi, a celý text popisuje denní skandály a příběhy zabarvené do *sex-appeal*. První takový „tabloid“ vydávala *Chicago Tribune* roku 1919 s titulem *Daily News*, jímž dosáhla roku 1930 již nákladu 1,500.000 výtisků. Současně počala se šířiti záliba v podrobném popisování různých denních příhod, které kdekdo počínal sbírat i novinám posílati. *President Coolidge* počíná udělovati žurnalistům pravidelně kolektivní audience, při nichž s nimi rozmlouvá o nejrůznějších otázkách, neběře však žádnou odpovědnost za to, co do novin napíše. Tentýž zvyk počínají přebírat i šéfové jiných úřadů, kteří podávají výklady zástupcům tisku. Současně zvykají si noviny pronikat nejrozmanitějšími prostředky do *soukromého života*, a neváhají získavati zprávy, které potřebují, nejrozmanitějšími způsoby.

„Tato praxe se počala ve velkých amerických novinách, které potřebovaly přinést akcionářům důležitou zprávu o stavu důlní společnosti. Redaktor se snažil nejprve podplatit jednoho inženýra, byl však vyhozen. Za nepřítomnosti inženýra pronikl znovu zadními dveřmi do jeho bytu, byl však přistižen domovníkem. Noviny musily zaplatiti velký obnos, aby ututlaly tuto aféru. Nevzdaly se však svých pokusů. Dověděly se, že dva inženýři této společnosti odjíždějí do Evropy. Poslaly za nimi svou redaktorku, která se s nimi záhy intimně seznámila, a při stolu při konverzacii se záhy dověděla všechny potřebné detaily. Zaslala je ihned bezdrátovou telegrafií do redakce a zahájila tak novou praxi, jež se záhy stala v novinách všeobecnou.“

Bylo tomu tak alespoň v Americe, kde však od roku 1929 velká krize hospodářská těžce postihla i celý tisk. Nejslavnější americký týdeník „*Saturday Evening Post*“ vydával roku 1929 svá čísla o 272 stránkách, z nichž bylo 168 insertních. Dnes obsahuje číslo asi 76 stran, z nichž sotva 25 jest insertních. Tato krize svým nátlakem „usměrnění“ novin jen ještě utužila.

Usměrnění hospodářské

V Anglii se „usměrnění“ tisku projevilo zejména hospodářskou koncentrací novin, která však nebyla tak důsledná, jako tomu bylo v Americe těsně před světovou válkou. Vývoj mezi rokem 1922 a 1928 však vedl k tomu, že byly vytvořeny tři velké trusty, které od té doby ovládají největší část anglického tisku. První z nich náleží lordu *Rothermovi*, jenž roku 1922 se stal dědicem *Northcliffovým* a velice obratným způsobem ovládal obrovskou skupinu deníků i ilustrovaných týdeníků od „*Maily Daily*“ až po „*Daily Mirror*“, od „*Sunday Picturer*“ až do „*Sunday Despatch*“ a po „*Evening News*“. Druhým z těchto novinových magnátů jest *Lord Beaverbrook*, jenž se stejným mistrovstvím řídí „*Daily Express*“, „*Sunday Express*“, „*Daily*

Sketch“, „Sunday Graphic“, „Evening Standard“ a ještě řadu jiných. Tito dva velcí šéfové však nejsou soupeři, nýbrž spíše spojenci. Každý z nich má velkou část akcií z podniků druhého. Jejich zájmy jsou spojeny i při nákupu papíren, i při nákupu lesů, jichž při stále rostoucích nákladech spotřebují stále více. I po politické stránce často spolupracovali. Bylo to na příklad roku 1930, kdy měli v úmyslu založit novou politickou stranu, stranu „Sjednocené říše“. Jejich základním požadavkem bylo zřízení celní unie mezi Velkou Británií a mezi dominiemi. Jejich bojovným kampaním se z valné části podařilo, že roku 1931 byl povelan tradiční anglický liberalistický systém. Jindy však oba tito šéfové novin stáli politicky proti sobě: Rothermere na příklad překvapil všechny své kolegy tím, že počal podporovat maďarskou propagandu proti trianonské smlouvě a že se počal dožadovat spojenectví s Francií. Beaverbrook naproti tomu byl stoupcem „Splendid Isolation“.

Šéfem třetího velkého novinového trustu jsou bratři B e r r y o v é. Ti se vyhýbali politice. Jsou především obchodníci a počali již před válkou získávat insertní časopisy a obchodní noviny. Podařilo se jim získati, zejména na venkově, mnoho novin rozličných politických směrů, o jejichž obchodní prosperitu se počali starati, nezasahující nikterak do jejich politické tendence. Svůj mistrovský kousek uskutečnili roku 1927, když nakoupili skupinu 120 časopisů, které do té doby patřily k trustu Lorda Rothermera. Tendenci těchto velikých anglických novinových trustů je podobně, jako při „novinových řetězcích“ amerických, spíše rušiti velký počet přebytečných časopisů a fusionovati je navzájem, než zakládati noviny nové. Důsledkem toho je, že anglických novin ubylo.

Odpor proti tomuto usměrnění tisku vlivem velikých trustů projevuje se zejména u velikých politických novin londýnských, které usilují všemi prostředky těmto družstvům uniknouti. Burnhamův „Daily Telegraph“ sice byl zakoupen od bratří Berryů, „Times“ však uhájily svou nezávislost. Po smrti Northcliffově byly zakoupeny společností, v nichž najdeme po boku Astorově i potomky Johna Waltera, takže se tento list vrátil k svým starým tradicím. Aby se zabránilo tomu, aby nějaký finanční magnát se tohoto časopisu zmocnil, byl prodej akcií podřízen schválení dozorčího výboru, v němž najdeme mimo jiné Lorda ministra spravedlnosti, guvernéra Anglické banky, presidenta Královské společnosti a děkana oxfordské university. „Times“ byly zachráněny před finanční zkázou Northcliffem a staly se opět velkým vážným žurnálem, jenž svobodně projevuje názory vysokých vrstev. Jeho náklad 200.000 stačí k tomu, aby časopis se udržel, neboť tento jediný list se prodává i nadále po 2 pencích, ačkoliv všechny ostatní velké noviny zavedly po válce cenu jednoho penny. Tento časopis také podle posvátných zvyků si zachoval naprostou anonymitu svých článků, což ostatní anglický tisk poněmáhle opustil.

Strana liberální si podržela jako svůj žurnál „News Chronicle“, jenž je nástupcem „Daily News“, strana labouristická naproti tomu dokázala svou životnost úspěchem listu „Daily Herald“. Tento deník byl založen syndikátem typografů za stávkou roku 1911 a roku 1922 se stal oficiálním listem Labour Party a také anglických Trade Unions. Prošel všemi těžkými dobami, neboť dělníci, stejně jako v jiných zemích, čtli raději noviny méně politické více zábavné. Když však roku 1930 tyto noviny byly koupeny trustem Oldham Press, byly proměněny na velký moderní deník napodobením všech triků, jimiž byl ve svém obsahu usměrněn populární tisk. Tyto noviny současně podepsaly úmluvu s Labour Party, takže politický ráz jejich zůstal zachován. Výsledek tohoto spojení byl skvělý: „Daily Herald“, jenž r. 1930 měl pouze 250.000 výtisků, měl jich o dva roky později již 1,500.000. — Po

americkém způsobu jsou usměrněny skutečně populární noviny „Daily Mail“ (1,840.000 výtisků) a „Daily Express“ (1,680.000 výtisků). Tyto noviny stejně jako všechny ostatní, které je napodobují, dělají všechno možné, aby si udržely čtenáře. Po americkém způsobu vymýšlejí nejrozmanitější důmyslné podniky a zejména věnují pozornost zájmům žen, neboť žen je více a mají v Anglii také hlasovací právo. Stejně jako New York přináší denně anekdoty a drobné příběhy ve formě „Good stories“, tak přináší Londýn pro zábavu čtenáře „Sunshine news“. Stále více místa zaujímají ilustrace.

Je třeba získávat stále vyšších nákladů, aby byli přilákáni inserenti.

Podle studie, kterou otiskl „The Economist“, obnášel u jedněch z těchto velikých novin roční výdej 3,400.000 liber, zatím co roční příjem obnášel 4,550.000 liber, takže zbýval velice pozoruhodný zisk.

Z uvedených výdajů připadlo na papír 1,700.000 liber, zatím co redakční výdaje obnášely pouze 200.000 liber.

Z příjmů připadalo na inserty 3,000.000 liber, zatím co z prodeje novin se získalo pouze 1,550.000 liber.

Z toho je patrné, proč byl nucen populární tisk tak neuvěřitelným způsobem rozšířiti nejrozmanitější druhy bezplatných pojištění proti úrazu, zaváděti nejrozmanitější soutěže, při nichž se mohou získati pozoruhodné ceny. Vydavatelstvo novin si v pravém slova smyslu čtenáře kupuje, aby získalo co nejvíce insertů. Od roku 1931 však anglické noviny jsou krísí velice poškozeny.

Usměrnění novin na noviny pouze velkoměstské se projevilo v Anglii velice silně. Londýnské noviny podnikly ofensivu proti provinciálnímu tisku. Jejich agenti se snaží dokázati jednotlivým firmám, že inserce v novinách „celonárodních“ je vydatnější než v novinách pouze lokálních. Největší z novin jako „Daily Mail“ zařídily si i tiskárnu v Manchesteru, aby mohly vydávati i mimo Londýn své zprávy stejně rychle, jako noviny místní. Trust Lorda Rothermera se pokusil i o vytvoření celé serie stejných večerníků, vydávaných na různých místech. Hospodářská krise však způsobila, že tento pokus roku 1932 ztroskotal. Venkovský tisk totiž hájí jiné trusty, které mají zájem na tom, aby mimolondýnské noviny prosperovaly. Ostatně krajinské listy, jako „Manchester Guardian“, jako „Yorkshire Post“, jako „Scotsmen“ nebo „Glasgow Herald“ si udrželi právem svou legitimní dobrou pověst.

Usměrnění novin na velkoměstské

Ve Francii se vláda trustů rozšířila daleko menším způsobem. Spíše nežli soustředění různých novin v jedněch rukou zde došlo k soustředění nejružnějších pobočných podniků. A g e n c e H a v a s získala ještě větší moc než měla kdykoli předtím, protože vedle své služby zpravodajské se vyvinula i ve stejně významnou kancelář insertní. Ve Francii dostává informace od mnoha korespondentů, učitelů, lékařů, obecních úředníků, takže na jedné straně podléhá vlivu vlády, na druhé straně na ni nepůsobí. Tato agentura obnovila po válce své spojení s agenturou Reuterovou a Wolffovou, jež byla nyní přezvána na Deutsches Nachrichten-Büro, i s jinými velkými agenturami, s nimiž se dělí o celý svět. Má 2000 spolupracovníků. Podobného monopolu jako tato zpravodajská ústředna dosáhly pro rozesílání novin M e s s a g e r i e s H a c h e t t e. Rozesílají 5,000.000 novin a jiných publikací denně z Paříže, zásobují jimi 15.000 knihoven a detailních prodejen, z nichž se teprve dostávají přímo k abonentům. Tato firma dosáhla ve Francii stejně velké moci jako Compagnie Smith ve Velké Británii.

V Paříži se sotva naleznou „novinové řetězce“. Kdykoli ve Francii nějaký velký kapitalista s koupí noviny, činí tak daleko spíše k účelům politickým než k účelům obchodním.

Tak učinil na príklad mocný průmyslník Louis Loucheur, člen více než 60 správních rad, jenž za války se pustil do politiky a zůstal v ní až do své smrti. Aby rozšířil svůj vliv na veřejnost i na parlament, začal svou politickou kariéru tím, že si koupil několik novin. Stejně tomu bylo i s časopisem „Le Temps“, který po několik let patřil rodině Adriena Hébrarda, a jenž roku 1932 byl zakoupen velkou průmyslovou skupinou, které především záleželo na tom, aby získala vliv na veřejný život. Stejně jako velké noviny londýnské nebo newyorské žijí i velké noviny pařížské z reklamy. Rozšířily počet svých insertních stránek, nepodařilo se jim však dosáhnouti rozsahu novin jiných národů. O přízeň čtenářů však zápasí stejnými metodami: Nedávají sice bezplatné pojišťovací police, pořádají však soutěže s vypsanými cenami, sportovní podniky, společné návštěvy a turistické výpravy.

Informativní tisk pařížský má v čele 5 novin s velkým nákladem: „Le Petit Parisien“, „Le Petit Journal“, „Le Journal“, „Le Matin“, „L'Echo de Paris“. Na úkor redakčních článků rozšířily se v těchto novinách zprávy o aktualitách a o denních událostech, v nichž bylo vykázáno čestné místo podrobným popisům sensačních událostí, zločinů, nehod, milostných dramát a ministerských krísí. Tyto noviny si sice navzájem konkurují, proti jakýmkoli novým časopisům se však svorně spojují do jedné fronty. Kdykoli se objeví nový časopis, organizují u insertních kanceláří dokonalé bojkoty a u detailních obchodníků znemožňují prodej nového časopisu. Při těchto kampaních se snaží získati podporu všemocných Messageries Hachette.

Podobná kampaň byla zahájena s velikou vášnivostí, když se ve Francii objevil kapitalista, který se pokusil napodobiti Hearsta a Rothermera. François Coty koupil noviny „Le Gaulois“ a přestal je vydávati, načež rozšířil „Figaro“, který měl mondénní čtenářstvo. Kromě toho se snažil vydávati laciné noviny. Když byl devalvován frank, usnesly se společně všechny noviny na prodejní ceně 25 centimů. Coty se rozhodl prodávati své noviny „L'Ami du Peuple“ po 10 centimech v Paříži a po 15 centimech na venkově. Z toho vznikl dlouhý spor s konkurenčními novinami, které jej obviňovaly z nekalé soutěže, takže Messageries Hachette mu odmítly jeho noviny dopravovati a prodávati. Po mnoha procesech však Coty vyhrál ve svém odvážném novotářství. Jeho noviny „L'Ami du Peuple“ se prodávaly po 15 centimech a byly listem radikálního nacionalismu. K tomu připojil Coty několik speciálních časopisů. Od roku 1933 však ztratil dva ze svých hlavních listů, což ukazuje, s jakými obtížemi se ve Francii setkává novinový trust.

Vedle tisku informativního existuje v Paříži ještě tisk politický. Poněvadž má nízké náklady a málo insertů, snaží se získávati podporu u svých straníků a u těch, kteří s tiskem sympatisují. Tak na příklad oficiální list komunistické strany „L'Humanité“ je vydáván, jak se tvrdí, s podporou moskevské Internacionály. Naproti tomu oficiální list socialistické strany se šíří zásluhou aktivního ředitele Compère-Morela, jenž neustále připomíná svým socialistickým čtenářům jejich povinnost propagovati časopis. Často s chválou cituje jména členů, kteří dali dobrý příklad propagandou časopisu, a když roku 1922 dosáhl počtu 40.000 abonentů, vyrazil triumfální pokřik. Naproti tomu byl nucen na kongresu strany roku 1931 živě protestovati proti puritánům, kteří mu chtěli zakazovati přijímání jakýchkoli insertů pro časopis „Le Populaire“. Kongres mu dal za pravdu. Když byla založena sekce „Novosocialistů“, dal se Compère-Morel na jejich stranu a založil list „L'Appel“. Naproti tomu „La République“, která náleží straně radikálně-socialistické, musí neustále připomínati svým čtenářům, aby hledali předplatitele. Také „L'Action Française“, která patří druhému extrému a

je listem royalistů, dožaduje se často podpory svých straníků a ochotně publikuje seznamy dobrovolných dárců.

Tendenci všech těchto listů, vycházejících ve velkoměstě, je usměrnění všech tiskovin pouze na ty, které jsou vydávány v hlavním městě. Proti této uniformující tendenci se brání ve Francii venkovské časopisy s velikým úspěchem. Venkovský časopis „L'Ouest-Éclair“ si na příklad organizoval dopravu pomocí automobilů, takže dostihl se svým vydáním mnohá města o dvě i o tři hodiny dříve, než se do nich dostaly noviny pařížské. Regionální tisk zdokonalil ve Francii po válce své metody, počal dostávati články pařížských spolupracovníků, takže konkuruje i pařížským novinám, které se přesto však čtou po celé Francii. Pařížské noviny se pokusily po londýnském vzoru podniknouti několikrát ofensivu na venkov. Roku 1920 se pokusil „Le Petit Parisien“ zříditi v několika velkých městech své tiskárny, které by s připojením místních zpráv reprodukovaly současně i pařížské vydání. Tento projekt způsobil takovou bouři, že časopis upustil od svého úmyslu a likvidoval i svou organizaci, zřízenou již v Toursu. Roku 1922 se snažilo konsorcium velkých pařížských časopisů přinutiti dva silné časopisy lyonské, aby zvýšily svou cenu z 10 centimů na 15 centimů pod pohrůzkou bojkotu jednotlivých prodejen. Pokus neměl úspěchu. Svým obsahem zůstal dnešní francouzský provinciální tisk, stejně jako byl před válkou, současně s tiskem politickým i tiskem informativním: Představuje nejsilnější oporu radikální strany. Francouzská politika musí počítati i s docela drobnými venkovskými novinami, neboť vliv časopisů není na venkově úměrný výši jejich nákladů. Docela drobné lokální plátky, psané jediným redaktorem, který zná osobně místní poměry, měly nejednou rozhodující vliv na volební vítězství toho či onoho poslance.

dopisy

Nemocenské pojištění

I.

Vážený pane redaktore!

V 27. čísle byl uveřejněn dopis pana p. Zd. Blažka z Brna pod nadpisem „Demokracie a korupce“. Nevím, je-li to zlá vůle nebo pouhá neinformovanost, která pisatele vedla k tomu, že Vám svůj dopis zaslal k uveřejnění. Informovati se mohl, neboť p. Blažkovi jest přístupný Věstník čsl. lékařů a Čsl. stomatologie, kde jsou pravidelně uveřejňovány zprávy o činnosti Společnosti „Péče o chrup školní mládeže v RČS při ministerstvu veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy v Praze“. Byl by se dozvěděl, že činnost společnosti spočívá v tom, že propaguje nutnost účelného ošetření chrupu školní mládeže (sám ostatně cituje jednu statistiku dra Pokorného z roku 1934), že vyhledává v jednotlivých místech vhodné pracovníky, že usiluje o to, aby v jednotlivých místech vznikaly školní zubní ústavy a že pro tyto ústavy vydává rady a pokyny, instrukce a tiskopisy. Není hned tak úseku sociální zdravotní práce, kde by efekt celé akce záležel na správném systému, jako u školní zubní péče. Školní zubní ústavy vedou buď místní skupiny společnosti, nebo spolky Čsl. Červeného kříže, Péče o mládež, neb jiné sociálně zdravotní instituce, které získávají prostředky od přímých zájemců, jako samosprávných korporací, nemocenských pojišťoven, rodičů dětí a pod. V roce 1935, kdy byla společnost založena, byla v našem státě péče zřízena na 7 místech a obsáhla 15.000 dětí. Dnes po tříleté činnosti společnosti jest péče zřízena na 135 místech a obsáhla 120.000 dětí, přes to, že činnost svoji započala společnost právě v době největší krise, kdy prostředky na tyto akce velmi těžko se shánějí. Činnost svoji konali zprvu funkcionáři společnosti

a dr. Pokorný jakožto ředitel bezplatně. Když však se jevila nutnost pravidelných každodenních úředních hodin, když přibývalo schůzí na úřadech, jež se konají v době pracovní, objevil se nutnost přijmouti sílu konceptní s pevnými závazky za plat. Společnost může býti dru Pokornému vděčna, že přijal nabídnuté místo a věnoval nejlepší své síly společnosti. Funkcionáři nepřijímají přirozené odměn žádných. Po tomto vysvětlení vypadá rozbor bilance společnosti takto:

Většina práce jest soustředěna v ústřední kanceláři pro organizaci a propagaci, připadá tedy na platy zaměstnanců Kč 33.293.—, na poštovné a výdaje kancelářské Kč 2895.—, na tiskopisy, jež se vydávají pro celý stát i v jazycích národnostních menšin, Kč 11.900.—, lékařské honoráře a dary jednotlivým místům (to jsou příležitostné podpory tam, kde místní prostředky nestačily a pro zachování kontinuity práce byl zapotřebí menší příspěvek) Kč 916.—.

Myslím, že orgány společnosti mohou s klidným svědomím zodpověděti za použití peněz ze členských příspěvků, neboť podnět ke zřízení péče v tolika místech je větší efekt, nežli by bylo ošetření 1600 zubů, jak vypočítal pan Blažek. Jak je použito peněz ze subvence ministerstva veřejného zdrav. a těl. vých., o níž má pisatel největší starost, o to se stará ministerstvo samo, jež má dalekosáhlou pravomoc, ba i právo veta ve společnosti. Byl to právě pan ministr veř. zdrav. a těl. výchovy dr. Czech, jenž zástupcům péče v únoru t. r. vytkl, že se starají příliš o provádění péče a že věnovali vůbec nějaký peněz na úhradu místních akcí, zatím co se mají více věnovati celkové propagaci a organizaci.

To vše mohl pan Blažek vědět a nemusil voliti ve svém dopise formu, která je s to otrávití právě nejlepší a nejpoctivější pracovníky. Je si pan B. vědom, co by se stalo, kdyby dr. Pokorný řekl: „Mám já zapotřebí, abych byl takto veřejně označován za korupčníka a smutný případ přítomné doby“, a celou práci prostě nechal ležet? Pomohl by nám p. B. potom hledat osobu, která by organizačními schopnostmi, odbornou znalostí a nezdolnou pílí dra Pokorného nahradila?

Je právě „smutným případem dnešní doby“, že nikdo není chráněn před zlomyslným pošpiněním a žádná satisfakce není dost účinná, aby zhojila rány v srdci toho, jenž s obětavostí a zanícením věnuje se svému úkolu.

V Praze, dne 12. července 1936.

V dokonalé úctě

Dr. Jiří Černý.

II.

Vážený pane redaktore, soudím, že úkol, který dáváte „Přítomnosti“ je v tom, aby sledovala přítomnost, t. j. celý současný život v plné jeho šíři, a aby tuto přítomnost svým čtenářům ukazovala pravdivě a objektivně. Patří k tomu jak kritika tak i informace. Bylo by opravdu spravedlivé, kdyby „Přítomnost“ v rámci tohoto úkolu dala jednou svým čtenářům poctivou a nezaujatou informaci o jednom oboru, který má smůlu, že je stále jen podezírán a kritisován. Je to sociální pojištění.

Veřejnost je již skoro zvyklá, že se o sociálním pojištění a hlavně o pojištění nemocenském dovídá jen ze stížností, inaktiv, rozmluv, operetních vtípů nebo z různých smyšlených a jen zřídka kdy skutečných afér, které některé noviny nesměrně nadouvají. Občas se objeví někde také věcný článek nebo oslavný projev, má však tu vadu, že je obvykle oficiální a že ho proto nikdo nečte, nebo že je příliš speciální nebo kusý.

Bylo by opravdu záslužné, kdyby se jednou lidem začalo říkat o sociálním pojištění už také něco jiného: o jeho skutečném významu pro sociální život, o jeho funkcích, obtížích a výsledcích a kdyby se to říkalo zajímavě.

Trochu se divím, že se „Přítomnost“ neujala tohoto úkolu už dávno. Když se to však nestalo, byla k tomu nyní pěkná příležitost, neboť 1. července bylo desetileté výročí invalidního

a starobního pojištění. Ale v „Přítomnosti“ nebylo o tom ani nejmenší zmínky.

Místo toho byla právě 1. července ve 26. čísle jaksi nevlídná glosa „Nemocenská pojišťovna a její zaměstnanec“, která zevšeobecňuje a na všechny nemocenské pojišťovny vztahuje případ, za který skutečně nemohou. Pojišťovna, které se glosa týká, je pojišťovnou úřednickou a je v rukou vedení, které nemá daleko k politické straně, jež není sociálnímu pojištění právě nakloněna a jinde má v jeho správě málo účasti. Nešlo tedy o případ typický.

Dokonalým obrazem názorů, které jsou o sociálním pojištění ve veřejnosti a jak je vidět i mezi čtenáři „Přítomnosti“, je však dopis p. Blažka ve 27. čísle. Také on spojuje nemocenské pojištění jaksi podvědomě a bez dokladů s korupcí, zlořády a nepořádky, a domnívá se, že se 70% příspěvků kamsi poděje. A při tom má docela pravdu, praví-li, že se nepamätuje na jediný článek, který by to široké veřejnosti věcně a důkladně vysvětlil. Kdo se o věc opravdu zajímá, může se o těchto otázkách velmi důkladně a rychle poučiti na př. ve Věstníku Ústřední sociální pojišťovny, který přináší měsíční statistiky velmi pohotově (asi po 3 měsících, tedy nyní již z letošního dubna), nebo v některém pěkném odborném časopise (Svépomoc, Sociální reforma atd.). Divím se poněkud, že p. Blažek, který si dovedl získat tak podrobné informace o malém spolku nebo o málo známých časopisech lékařských, nepátral trochu i zde a nepoučil se sám.

Ale ta „široká veřejnost“, všichni ti lidé, kteří na to nemají čas a zvláštní zájem, ti opravdu o tom nemohou vědět a potřebovali by poučení. Jak se má učitel, student, úředník, živnostník nebo dělník (a konečně dělníci o tom vědí ještě nejvíce) dovědět pravdu o hospodaření pojišťoven (na př. že z celkových vydání nemocenských pojišťoven v roce 1935 připadalo 29% na peněžité dávky pojištěncům, 45% na léčebnou péči a 26% na ostatní vydání, což však nejsou výhradně vydání správní)? Jak má vědět o důležitých hospodářských funkcích pojišťoven, o těžkých následcích krise (poklesu nezaměstnanosti a mezd a vzrůstu dávek) a o dalších důvodech obtíží, o simulacích a jiných spekulacích na podpory, o zaměstnavatelích, kteří neplatí anebo nepřihlašují, o sporech s lékárníky, kterým je málo 35% zisk atd.? A přece to všechno jsou potíže, s nimiž pojišťovny musejí zápasit a které jsou příčinou některých nedokonalostí a závad.

Vážený pane redaktore, nebylo by skutečně potřebí, aby „Přítomnost“ o tom také trochu napsala, když už psala o tolika jiných věcech, když poskytla ochrany různým jiným napařeným na př. i mužům z Fénixu a když se zabývá často tím, že potírá utkvělé názory? Máte mezi lidmi, s nimiž se osobně a společensky stýkáte, také známé z oboru sociálního pojištění a nepochybují, že byste od nich získal příspěvky. Byla by to jen služba demokracii a jejím institucím.

Prosím, abyste pane redaktore přijal projev mé vážnosti k Vám.

K. Skála.

III.

Pane redaktore!

K problému korupce promluvili čtenáři „Přítomnosti“ V 27. čísle „Přítomnosti“ psal o něm Zdeněk B l a ž e k z Brna.

V úvodu tvrdil, že mnoho společného s korupcí mají i „jiné zlořády, nepořádky a nesrovnalosti. Jsou jako ona v rozporu se ctí a morálkou, ale na rozdíl od korupce nikdy nepřicházejí do konfliktu s paragrafy“. Po této větě uvádí řadu nepořádků a nesrovnalostí a mezi nimi „dnešní systém v nemocenských pojišťovnách“.

Dále tvrdí, že pero novinářů se vyhýbá „z důvodů stěží pochopitelných různým nepořádkům“. „Na příklad“ — píše Blažek — „nemocenské pokladny. Vtípů a nadávek, které jdou většinou na účet lékařů, jsme již na ně slyšeli dosti. Nepama-

tuji se však na jediný článek, který by široké veřejnosti věcně a důkladně vysvětlil, jaký díl příspěvků případně na léčení a kam se poděje 70% příspěvků, s nimiž by se mělo nakládat tak pečlivě jako s výnosem daňovým. Za to si nemůžeme stěžovat na nedostatek informátorů, vždy ochotných podat vysvětlení, které je pravým opakem skutečnosti.“

Vracím se k obvinění p. Blažka, že veřejnost není informována, kolik nemocenské pojišťovny dají na léčení a kam se poděje 70% příspěvků. Pisatel tohoto troufalého obvinění píše o věci, kterou pravděpodobně svědomitě nesleduje, poněvadž by takovou nepravdu napsat nemohl. Všechny nemocenské pojišťovny v ČSR podávají každoročně své závěrečné účty veřejnosti a Ústřední sociální pojišťovna jako vrcholný dozorcí orgán nad většinou nemocenských pojišťoven v ČSR vydává úhrnnou Statistiku nemocenského pojištění. Statistika Ústřední sociální pojišťovny je vždy o několik let pozadu vzhledem k rozsáhlosti materiálu. Její publikace poslední se týká r. 1932. Pouhým nahlédnutím do této publikace (vydala ji ÚSP. roku 1935) zjistil by p. Blažek na straně 22. tyto skutečnosti:

Nemocenské pojišťovny v ČSR vydaly ze 100 Kč přijatého pojistného

	v r. 1931:	v r. 1932:
	Kč	Kč
na nemocenském	43.30	38.20
na dávkách v těhotenství	5.63	5.60
na pohřebním	1.72	1.62
úhrnem na peněžitých dávkách	50.65	45.42
na lékaře	16.58	17.27
za léky	12.23	11.95
a za ošetření v nemocnicích a léčebných ústavech	10.59	10.47
úhrnem na léčebnou péči	39.40	39.69

Vydaly tudíž nemocenské pojišťovny v ČSR na peněžitě dávkách a za léčebnou péči ze 100 Kč přijatého

	Kč	Kč
pojistného	90.05	85.11

Na správní náklady a na všechna ostatní vydání zbývá ze 100 Kč

	Kč	Kč
pojistného	9.95	14.89

To jsou údaje, týkající se všech nemocenských pojišťoven. K srovnání připojuji ještě výsledky Okresní nemocenské pojišťovny v Praze za r. 1935. Je to největší nemocenská pojišťovna okresní v celé ČSR a proto její cifry jsou také instruktivní.

Okresní nemocenská pojišťovna v Praze vydala ze 100 Kč přijatého pojistného v r. 1935

na nemocenském	Kč 34.47
na dávkách v mateřství	Kč 5.07
na pohřebním	Kč 1.36
úhrnem na peněžitých dávkách vyplá- tila Onp. v Praze ze 100 Kč poj.	Kč 40.90
na lékaře	Kč 19.13
za léky	Kč 9.64
za ošetřování v nemocnicích, láných a sanatoriích	Kč 18.19
úhrnem za léčebnou péči	Kč 46.96

V peněžitých dávkách a v léčebné péči vydala Okresní nemocenská pojišťovna v Praze v r. 1935 z každého 100 Kč pojistného 87.86 Kč a zbylo jí na ostatní vydání ze 100 Kč pojistného 12.14 Kč.

Tyto údaje si může až do halěře p. Blažek snadno přezkoušeti, Uzná, že ve svém posudku přestřelil? Uzná, že tvrditi nepravdu o nemocenském pojištění a spokojit se s paušálním opisováním han ničím nedoložených rovněž se nesrovnává se ctí a morálkou slušného člověka?

O. W. P.

Tisková oprava

V čísle 24. časopisu „Přítomnost“ ze dne 17. června 1936, pod nadpisem „Korupční případ“, uveřejněná zpráva je nepravdivá, pokud uvádí, že František K i s l i n g e r, ředitel Nemocenské pojišťovny soukromých úředníků a zřízenců v Praze, jako člen správního orgánu pojišťovny, přijal z neznámých pramenů na neznámé účely 50.000 Kč a že jde o peníze vyplacené jako odměna stavitelské firmě při stavbě Léčebného domu pojišťovny v Trenčanských Teplicích, jakož i že bylo vyjednáno původně 100.000 Kč.

Není dále pravda, že F. Kislinger pokusil se svéstí úředníka pojišťovny k podobnému úplatku, když se projektovala stavba Léčebného domu v Karlových Varech.

Veškerá tato tvrzení nejsou pravdivá a proto také správa pojišťovny, zástupce dozorcího úřadu, Všeobecný pensijní ústav a dohlédací ministerstvo neměly příčiny zakročiti a nejedná se tedy o žádnou korupci, veřejné neřádstvo a neplechy, jak v uvedeném článku se tvrdí.

Za Františka Kislingera
JUDr. Otakar Bleha.

DIPLOMAT

náš nový dopisní papír distinguovaných kruhů vyhovuje nejprísnejším nárokům vyhraněného vkusu a hodí se znamenitě pro písemný styk s nejváženějšími osobnostmi. Je to bělosný klasicky krásný papír s jemným nelesklým povrchem, obálky jsou opatřeny vložkou z šedého hedvábného papíru (aby byly neprůsvitné). Na skladě jsou čtyři velikosti a zašleme k výběru ochotně vzorky na požádání.

KAREL KELLNER, PRAHA, Václavské náměstí 61 - Dlouhá třída 17

Svět knih

Roč. 6. Číslo

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

29

Vítězslav Nezval:

NA CESTU*

*Ujedu lidem do Afriky
Můj dřevěný koník mne zaveze
Budou tam oranže budou tam
fíky
a smutno mi nikdy nebude
Koník si zařehťá. Nebudem
plakat
až se nám jednou zasteskne
duhová motýli budou nás lákat
a pohádky pohádky blankytné*

* Ze sbírky „Pantomima“.

HOROVY

„MÁCHOVSKÉ VARIACE“ V ČESKÉ KRITICE

... od Březinových „Tajemných dálek“ neozval se u nás s takovou intenzitou nezměrný smutek máchovský. ... To je Máchova, autentický Máchova, i když přetlumčený poz-

G. B. Shaw osmdesátníkem (26. VII.)

Shaw je dnes snad nejnámějším spisovatelem světa: jeho kusy hrají se po celém světě, jeho knihy se prodávají ve velkých vydáních, všechny noviny přináší jeho výroky o aktuálních otázkách, ve všech řečích vyšly o něm monografie často velmi objemné. V anglosaských zemích zuří ještě o něm kontroverze — jedněmi je vynášen jako druhý Shakespeare, jako prorok morální a politický, jinými je snižován jako nevážný šašek nebo jako útočník na všechny hodnoty naší civilizace. U nás, myslím, máme sklon k přečtení jeho myslitelství a umělecké velikosti. Všechna vážná kritika Shawova musí uznat, že Shaw je v podstatě upřímný, že věří v svoje poslání a že konečně jeho nauka není nic tak výstředního a buřičského, jak se zdá tomu, kdo vidí jenom paradoxní, lesklý povrch. Strážlivá kritika vidí spíše meze jeho uměleckých schopností, které asi vážně ohrozí trvání jeho díla, až vybledne kouzlo jeho osobnosti a aktuálnost jeho temat.

René Wellek (v brožurě „Co číst“)

ním bratrem a dědicem do jeho vlastní básnické mluvy směle oxymorické.

Arne Novák

Horovy „Máchovské variace“ přiřadíme radostně k nejkouzelnějším a nejzávažnějším knihám moderní české poesie.

Jar. Seifert

Horovy verše jsou z nejkrásnějších přínosů máchovských oslav.

Mir. Ruitte

Z těchto variací žíjí horoucí stín, skloněný nad věky i nade dnešek.

Fr. Götze

... rozdech celé bytosti do bezhranična a do věčnosti spojil Máchův bytostný motiv s Horovými variacemi v posloupnost, jež je po stránce umělecky tvárné i v oblasti poznání zatím největší básnickou kořistí máchovského roku.

Pavel Fraenel

V šestnácti částech zachytil tak (Josef Hora) odevzu své zjemnělé citovosti při četbě Máchy jako hudebník, jenž variace na cizí motivy dovede k nerozeznání ztmelit s hudbou vlastní.

A. Veselý

Těchto šestnáct zastávek na máchovské pouli je velkou poesí.

Pestrý týden

KDYBY ŽALUDEK MLUVIL

ŽADAL BY Poděbradku

FEUILLETON

John Gunther:

MAKSIM MAKSIMOVIČ LITVINOV.

17. července se dožil Litvinov šedesátí let. Z knihy „Evropa — jaká je“, která v minulých dnech vyšla již ve 2. vydání, přetiskujeme zde kapitolu, zachycující jeho portrét.

Zarazil se jako špendlík do masa západní Evropy, špendlík, jež nelze dostat ven; byl tak odvážný, že šel na odzbrojovací konferenci a opravdu tam navrhoval odzbrojení; stal se tak usedlým občanem za několik uplynulých let — tak vážným, vznešeným, vystrojeným a moudrým diplomatem — že už se takřka zapomnělo na jeho původ a dřívější život. Maksim Maksimovič Litvinov nebyl vždycky znám jako Maksim Maksimovič Litvinov. Postupně měl tato revoluční jména: Pappaša, Felike, David Mordechaj, Finkelstein, Litvinov Harrison, Livině, M. G. Harrison, Gustav Graf. A jeho pravé jméno je Mojšejev Valach.

Litvinov, dnes nejzdatnější zahraniční ministr, se narodil roku 1876 v Bialystoku, tehdy ruském, nyní polském. Pocházel z měšťanské židovské rodiny a dostalo se mu pravidelného vysokoškolského vzdělání. Byl vzat do carské armády — to se málo ví — a byl pět let obyčejným vojákem. Jeho armádní zkušenosti z něho učinily revolucionáře a v roce 1901 byl zatčen a odsouzen do vyhnanství na Sibiř. Fy-sický už tehdy tak obratný, jako dnes je diplomaticky, utekl po cestě do vězení a přelhl do Švýcarska. Setkal se s Leninem a v roce 1903 vstoupil do strany.

Značnou dobu byl jeho život — jako Stalinův — nabit revolučními dobrodružstvími, šťastnými úniky, dlouhým a trpělivým výzkumem a přípravou, zločinem, lstí i obranou proti lsti, takže by to stažilo na poutavý film. Vrátil se bez dovolení do Ruska a po zhroucení revoluce z roku 1905 byl pověřen dopravou nedovolených zbraní do tajného skladiště na ostrově Narganu u Revalu.

Rok 1906 prožil klidněji, vydává je dovolený list Nový život v Petrohradě. V roce 1907 bylo zas dobrodružství; byl poslán za hranice, aby dal na trh papíry, jež Stalin ukořistil při loupeži banky v Tiflisu. Litvinov přijel s revoluční kořistí do Paříže, disponoval s ní a francouzská policie jej hned zatkla a vypověděla z Francie. Brzy se vrátil do Ruska. Pak jel do Londýna a usadil se tam; šel ve styku s Leninem téměř deset let.

Měl skvělé dvojí život. Ve dne byl zaměstnancem v nakladatelství, zdánlivě zabrán svrchovaně měšťáckým zaměstnáním, četbou rukopisů, korekturami a účtováním; v noci to byl filosof a revolucionář mezi emigranty. Vydělával si nejprve v onom nakladatelství a pak byl obchodním zástupcem — představte si — německé elektrářské a zbrojařské firmy Siemens-Schuckert. Tak měl zajištěno živobytí. Duševní stravu však měl od Lenina.

Hned po bolševické revoluci v roce 1917 byl Litvinov jmenován zmocněným zástupcem sovětu ve Velké Británii. Ale v srpnu 1918 byl zatčen a uvězněn jako ručitel za Bruce Lockharta,* britského diplomatického agenta, jehož bolševici uvěznil v Moskvě. Lockhart byl brzy propuštěn a Litvinov se

*) Dvě knihy jeho vzpomínek vyšly český pod názvy „Cestou ke slávě“ a „Ústup ze slávy“.

vrátil do SSSR.; stal se členem kolegia Narkomindělu (komisariátu zahraničních věcí). Byl náměstkem komisaře Čičerina až do roku 1930, od té doby je komisařem.

Litvinova léta od 1913 do 1935 byla naplněna ustavičnými cestami a ustavičným vyjednáváním. Seznam jeho cest a úmluv je obrovský. V roce 1918 byl ve Stockholmu, v roce 1919 navštívil Reval, v roce 1920 Kodaň, v roce 1921 znovu Reval, a všude sjednával vhodné poválečné dohody. V roce 1922 jel do Janova a do Haagu jako člen sovětských delegací a také ujednal dohodu s americkou Pomocnou komisí. V roce 1925 ujednal obchodní smlouvy s Německem a Norskem; v roce 1926 zahájil své pravidelné roční výbušné návštěvy ženevských rozhovorů o odzbrojení a budil tam postupně veselost, pohoršení, zlobu a na konec vážnost u západních mocností. V roce 1933 jel do Washingtonu jednat o uznání Ameriky; a v roce 1934 přivedl sovětské Rusko do Společnosti národů.

Litvinov je tlustý. Mluví anglicky s těžkým přízvukem. Jeho hlavní předností je neochvějná houževnatost v argumentech, což plyne z jeho nezměnitelně stálého hlediska, ale k tomu přistupuje pružnost a smysl pro styl v jednání, jímž se mu vyrovná jen málo státníků v Evropě. Je vyhledáván v ženevských komisích stále víc a více pro všechny druhy jednání, poněvadž jeho houževnatá a prozíravá inteligence jej činí užitečným v každé nesnázi.

V roce 1915, když ještě byl v emigraci v Londýně, se oženil s proslulou Ivy, netí Sira Sidneye Lewa. Je to dnes první dáma sovětu, hostitelka při oficiálních recepcích, které pořádá Litvinov jako zahraniční ministr. Není pro něho nějakou výhodou, že jeho žena je Angličanka. Způsobila menší bouři, když

před několika lety napsala pro jeden berlínský list feuilleton, v němž s obdivem popisovala některé příjemné věci v Berlíně — široké, čisté ulice, zářící výklady v krámcích a tak dále. Bolševický tisk v Moskvě si toho všiml a bouřil na Litvinova, že přivedl domů malou buržujku.

Jejich rodinný život je šťastný, je-li průkazem záznam o telefonickém rozhovoru, který s ní měl z Washingtonu do Moskvy. Ať si poslechnou ti, kdo myslí, že bolševici jedí děti k snídani:

L.: Halo.

Ivy: Halo, miláčku, slyším krásně.

L.: Mluv, prosím, pomalu.

Ivy: Kde jsi?

L.: V Bílém domě... President Roosevelt mne žádal, abych ti vyřídil jeho poručení.

Ivy: Děkuji, vyřídí mu totéž...

Miša by chtěl s tebou mluvit.

L.: Miša je tam u tebe? Halo,

Mišo, jakkak se učíš?

Miša: Velmi dobře. Jak se máš,

tati?

L.: Jaké tam máte počasí?

Ivy: Krásné; skvělý sněh... Je

v delegaci všechno zdravě?

L.: Ano.

Ivy: Kdy tě uvidíme?

L.: Tak se měj dobře. Líbám tě.

Litvinov není tak významný

v Rusku, jako je mimo ně. Je po-

važován za znalce, téměř za znalce

technického; za člověka, jehož znal-

osti zahraničních věcí, obratnost a

zkušenosti v jednání učinily nezbytn-

ým jako odborníka. Jak již jsem

uvedl, není členem Politbyra. Ba

stal se členem Ústředního výboru

komunistické strany teprve při

osmnáctém sjezdu strany v únoru

1934. Tento výbor má 71 členů.

S hlediska přísně hierarchického

Litvinov tedy až do roku 1934 ne-

byl ani mezi 71 lidmi, kteří skuteč-

ně vládou v sovětském Rusku.

Mužnou linii

zdůrazňují tyto vzory našich letních polobotek. Jsou pracovány z lehkého, avšak pevného materiálu. Jejich široký tvar zaručuje nohám pohodlí. Pro své vkusné vzorkování jsou ozdobou elegantního pána.

Kč 99.-

Luxusní boxové hladké polobotky.

Kč 49.-

Lehké polobotky kombinované vzdušným plátnem.

Kč 99.-

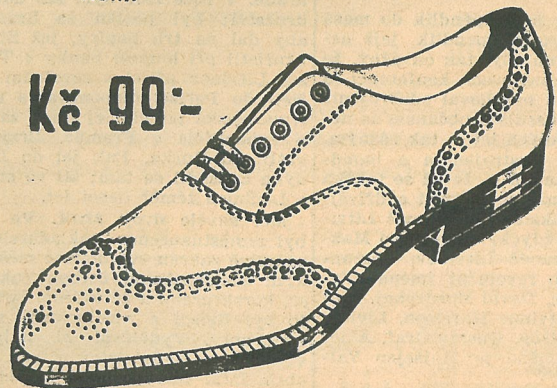
Moderní polobotky z bílého semiše, kombinované hnědým boxem.

Kč 99.-

Pohodlné, vzdušné polobotky z leštěného telecího boxu.

Kč 99.-

Bílé semišové polobotky, vkusně perforované.

Rata